

जातक कथामा भिक्षु आनन्द र बोधिसत्त्वको सम्बन्ध

क्रम सं.	जातक कथा	जातक अंक	बोधिसत्त्व	भिक्षु आनन्द
१.	देवधर्म जातक	६	महिंसास कुमार	सूर्य कुमार
२.	मखादेव जातक	९	मखादेव राजा	हजाम
३.	नन्दिविसाल जातक	२८	नन्दिविसाल नामक वृषभ	ब्राह्मण
४.	कुलावक जातक	३१	शक्रदेवेन्द्र	मातली
५.	असातमन्त जातक	६१	दिसापामोक आचार्य	अन्तेवासी
६.	तच्च जातक	६३	तच्च पण्डित	चौरपुरुष
७.	मच्छ जातक	७५	मत्स्य राजा	वर्षा देवता
८.	कालकर्म्मि जातक	८२	वाराणसि सेंठ	कालकर्म्मि (क्षुद्रव्यक्ति)
९.	सारम्भ जातक	८७	वृषभ राजा	ब्राह्मण
१०.	कुसनालि जातक	११७	देवता	वृक्ष देवता
११.	हुम्मेध जातक	११८	हस्ति (हात्ति)	माउते
१२.	पलास जातक	२०८	वृक्ष देवता	ब्राह्मण
१३.	मणिकण्ठ जातक	२४६	तापस	बोधिसत्त्वको भाई
१४.	गामणीचण्ड जातक	२५०	अद्रसमुख राजा	गामणीचन्द नामक सेवक
१५.	सालोहित जातक	२७९	महालोहित	चुल्ललोहित
१६.	नानाच्छन्द जातक	२८२	वाराणसी राजा	पुरोहित ब्राह्मण
१७.	महाअश्वारोहक जातक	२९५	वाराणसी राजा	देशसीमाको वासिन्दा
१८.	पलास जातक	२९८	वृषभ देवता	ब्राह्मण
१९.	सत्तुहस्त जातक	३९१	सेनक पण्डित	ब्राह्मण
२०.	गन्धार जातक	३९४	गन्धार तापस	वेदेह तापस

"आनन्दभूमि" को नियम

१. 'आनन्दभूमि' आनन्दकुटी विहार गुठीको मासिक मुखपत्र हो । 'आनन्दभूमि' प्रत्येक पूर्णिमामा निस्कन्छ ।
२. यसको वार्षिक शुल्क ६०।- एक प्रति ६।- आजीवन १०००।- जुन महिनामा पनि ग्राहक बन्न सकिन्छ ।
३. बुद्ध-धर्मसम्बन्धी लेखमात्र यसमा छापिनेछ ।
४. कुनै लेखकद्वारा प्रकट भएको विचारको उत्तरदायी सम्पादकमण्डल हुने छैन ।
५. प्रबन्धसम्बन्धी पत्रव्यवहार र चन्दा व्यवस्थापकको नाममा पठाउनुपर्छ । पत्र व्यवहार गर्दाखेरि आफ्नो ग्राहक संख्या, पूरा नाम ठेगाना राम्रोसित लेखी पठाउनुपर्छ ।
६. पत्रिका नलिने भएको खण्डमा वा आफ्नो ठेगाना हेरफेर गर्नुपरेमा एक महिना अगाडि नै व्यवस्थापकलाई सुचना दिइनुपर्छ ।
७. कुनै पनि रचना प्रकाशित गर्ने वा नगर्ने अधिकार सम्पादकमा नै रहने छ ।
८. आफ्नो रचना पठाउँदा एकतर्फिमात्र स्पष्ट अक्षरमा लेखिएको हुनुपर्छ ।
९. बौद्ध गतिविधिसम्बन्धी समाचार पठाउँदा छोटो, उपलब्धिपूर्ण कुरामात्र उल्लेख गरी पठाउनुहुन अनुरोध छ । प्रत्येक औसीपछि पठाइएको समाचार पछिल्लो अंकमा मात्र राख्न सकिनेछ ।

आनन्दभूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

वर्ष २८ - अङ्क ६ - बु. सं. २५४४ - आश्विनपूर्णिमा

सम्पादन सल्लाहकार
भिक्षु कुमार काश्यप
सुवर्ण शाक्य

सम्पादक/कम्प्युटर सेटिङ्ग

भिक्षु पञ्जामूर्ति

सम्पादन सहयोगी

श्रा. प्रज्ञारत्न

व्यवस्थापक

भिक्षु धर्ममूर्ति

व्यवस्थापन सहयोगी

श्रा. शासनरतन

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहार गुठी

स्वयम्भू

फोन. नं. २७१४२०

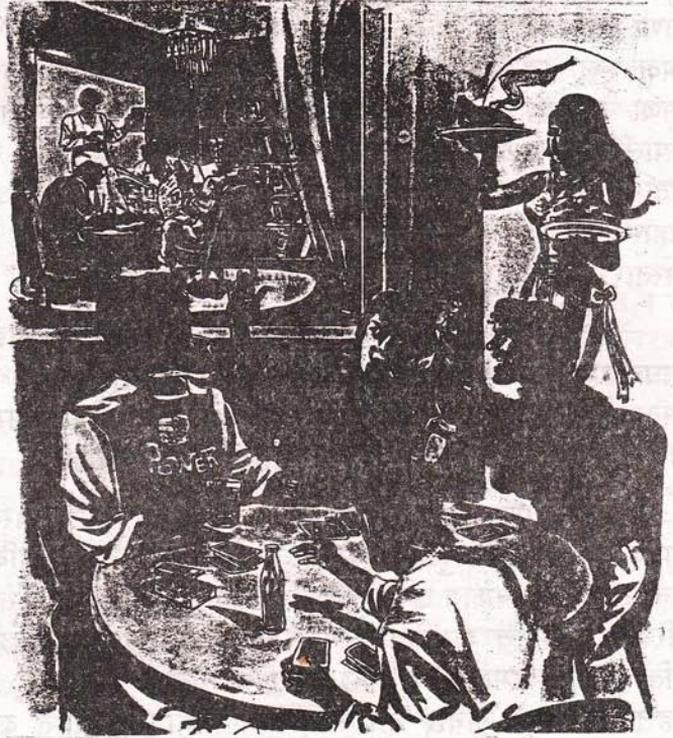
कार्यालय

आनन्दकुटी विहार

स्वयम्भू, काठमाडौं

पोष्टबक्स नं. ३००७

फोन नं. २७१४२०

असन्तस्स पिया होन्ति - सन्ते न कुरुते पियं ।

असतं धम्मं रोचेति - तं पराभवतो मुखं ॥

जसले असत्पुरुषलाई प्रिय गर्छ, सत्पुरुषलाई रुचाउँदैनन् । पुनः जसले असत्पुरुषहरूको धर्मलाई रुचाउने गर्छ, त्यो उसको अवनतिको कारक बन्नेछ ।

वार्षिक शुल्क रु. ६०।-

आजीवन शुल्क रु. १,०००।-

एक प्रतिको रु. ६।-

बी.एस्. प्रिण्टिङ्ग प्रेस, लगन दलाछि, काठमाडौं, फोन नं. २६९०८४

बौद्ध परियत्ति शिक्षा

२००१ सालमा भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविर थेरवादी भिक्षु हुनुभई पुनः नेपालमा थेरवादी धर्मको पुनर्जागरण भएको सत्यतथ्यलाई कसैले पनि नकार्न सकिदैन । जुन ज्योतिलाई निभाउन तत्कालीन राणा शासकहरूले अनेक प्रयास नगरेका हैनन् । जसको परिणामस्वरूप नेपाली थेरवादी बौद्ध भिक्षुहरूले जेल सजाय तथा देशनिकालाको समेत यातना भोग्नुपरेको कटुसत्य हामी सामु अद्यावधि ताजा नै रहेको छ । देशनिकाला तथा जेल सजाय भोग्नुपरेको अवस्थामा समेत नडगमगाउनुभई वीर नेपाली बौद्ध भिक्षुहरूले साहसका साथ बुद्धधर्मलाई जोगाउन साहस गर्नुभएको सराहनीय छ । जसले गर्दा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको उदय भयो । जस अन्तर्गत २०१९ सालमा भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरद्वारा त्रिशूलिमा सञ्चालित बौद्ध परियत्ति शिक्षालाई परिमार्जित गरी नेपाल अधिराज्यव्यापि विस्तार गर्दै लगी बुद्धधर्मको प्रचार-प्रसार गर्नु रहेको छ ।

तथापि यस शिक्षाअन्तर्गत विभिन्न समस्या रहेकोलाई भने नकार्न सकिन्न । तापनि सीमित साधन र स्रोतको बावजूद पनि यसको आफ्नै गतिमा अगाडि बढिरहेकोलाई भने कसैले अस्वीकार गर्न सकिन्न । आधुनिक प्रतिस्पर्धि युगमा मानवलाई मानवको रूपमा सहनशीलताका साथ बाँच्न र बाँच्न दिनको लागि बौद्ध परियत्ति शिक्षा अपरिहार्य भइरहेको छ ।

यीनै शिक्षालाई परिमार्जित गरी अधिराज्यव्यापि विस्तार गर्नुपर्ने आजको माग रहेको छ । सायद यस शिक्षाको मुख्य ध्येय पनि त्यही नै नहोला भन्न सकिन्न यदि त्यसो हो भने यसलाई विस्तृत गर्न सम्बन्धित निकाय उदार हुनुपर्ने कुराप्रति कसैले नकार्न सकिन्न । किनकि बुद्धको उपदेश भनेको परियत्ति, प्रतिपत्ति र प्रतिवेधको रूपमा विभाजन गर्न सकिन्छ । बुद्धले देशना गर्नुभएका उपदेशहरू जति खुल्ला रूपमा राख्न सक्छ त्यति नै त्यसको विकास हुन्छ जति छोपेर राख्यो त्यति नै त्यसको महत्ता लोप हुँदै जानेछ जुन सम्पूर्ण मानवमात्रको निमित्त दुःखको कुरो हुनेछ । तसर्थ सम्बन्धित पदाधिकारीहरूले पनि बुद्धको उपदेशलाई स्मरण गरी उदार भावनाका साथ परियत्ति शिक्षालाई विस्तार र परिमार्जित गर्नु जरूरी देखिन्छ । जसले गर्दा मुख्यतः यस शिक्षाको विकासमात्र नभई सम्बन्धित केन्द्रमा बौद्ध विद्यार्थीहरूको चहलपहल देखिनेछ । जसबाट प्रत्येकमा बौद्ध भावनाको रौनक छाउनेछ र विकास हुनेमा कसैको दुइमत नहोला । तब प्रत्येक गाउँ, शहरमा समेत बौद्ध भावनाले ओतप्रोत नहोला भन्न सकिन्न । जसले गर्दा बौद्धकला, साहित्यको विकास हुनाका साथ साथै बौद्ध परियत्ति शिक्षाको पनि उद्देश्य पूरा हुनेछ । तसर्थ त्यसको लागि व्यक्तिगत नीति नअपनाई, कुनै व्यक्तिको प्रभुत्वमा निहित नभई बौद्ध राष्ट्रिय भावनाले अभिप्रेरित भई उदार भावना र दूरगामीका साथ अघि बढेमा बौद्ध परियत्ति शिक्षा अधिराज्यव्यापि स्कूलको स्तरमा व्याप्त हुँदै जानेमा कुनै शंका नरहला । प्रत्येक विद्यार्थीको मन बौद्ध परियत्ति शिक्षाले प्रभावित होस् भन्ने हाम्रो धारणा एवं कामना छ ।

महिन्द थेर तथा संधमिता थेरी

दिवंगत आचार्य भिक्षु अमृतानन्द

धातु ल्याउने तरखर

"भन्ते ! कुरा बुझ्ने । तपाईं स्तूप बनाउन चाहनु हुन्छ । बनाइदिनेछु । स्थान हेर्नुहोस् । भन्ते ! तर धातुहरू कुन ठाउँवाट पाउन सकिएला त ?"

"महाराज ! सुमन श्रामणेरसँग कुरा गर्नुहोस् ।"

"हवस्, भन्ते !" भनी सुमन श्रामणेरकहाँ गई बोधे "भन्ते ! कहाँवाट धातुहरू पाउन सकिएला ?"

"महाराज ! तपाईं निश्चिन्त रहनुहोस् । उपोसथ शील समादान गरी सडकहरू सफा सुरघर बनाउन लगाई ध्वजा-पताकाहरूले सिंगारी महानाग बनमा गई प्रतीक्षामा वस्तुहोस् । त्यहाँ अवश्यमेव धातुहरू पाउनुहुनेछ ।"

"हुन्छ " भनी राजाले स्वकार गरे । अनि महेन्द्र स्थविरले सुमन श्रामणेरलाई यसो भन्नुभयो -

"श्रामणेर ! तिमी तिम्रा वाजे अशोक धर्मराजाकहाँ गई मेरो वचनले यसो भन - 'तपाईंको साथी देवानपियतिस्स राजा बुद्धशासनमा प्रसन्न भई स्तूप बनाउन चाहन्छन् । तपाईंसँग बुद्धका धातुहरू धेरै छन् । ती मलाई दिनुहोस् । ती लिएर शक्र देवराजा कहाँ गई महाराज तपाईंको हातमा दुईवटा धातुहरू छन् । ती मध्ये दाहिने दन्तधातु तपाईंले राख्नुभई पूजा स्तूपको हाड Collar-bone) मलाई दिनुहोस् ।' यो पनि भन कि, हामीलाई ताम्रपर्णीद्वीपमा पठाई (=लंकामा पठाई) किन हेरचाह नगरेको ?" (सम.पा.1. पृ.७२-७३; महा. वं.टी-१७, गा.नं.१-८)

"हवस् भन्ते !" भनी सुमन श्रामणेर उत्तिखेरै पात्र चीवर ग्रहण गरी आकाशबाट पाटलीपुत्रमा ओर्ली तपाईं कहाँ गई सबै कुरा भनी भगवान्को भिक्षापात्र पनि दिनुहोस् भनी भन्नुभयो । सारै खुशी भएका राजाले भगवान्को पात्र भरी उत्तम मोती जस्ता धातुका कपडा राखिदिए । (महा.वं.टी-१७, गा.नं.१२)

सम.पा.1.पृ.७३ ले भने सुमन श्रामणेरको पात्र भरी धातु राखिदिए भनी उल्लेख गरेको छ । त्यहाँवाट महेन्द्र शक्र देवेन्द्र राजाकहाँ गई दक्षिण अक्खधातु

मागेर ल्याई चैतीयगिरि पर्वतमा जानुभयो । (महा. वं. टी-१७, गा.नं.२१; सम.पा.1. पृ.७३)

त्यसैले महावंस-१७, गा.नं. २१ मा यस्तो उल्लेख भएको -

"तं धातुं धातुपत्तं च, आदाय सुमनो ततो ।

आगम्म चैतियगिरि, थेरस्सादासिं तं यतिं ॥"

अर्थात्- शक्रदेवेन्द्रले दिएको अक्खधातु र अशोकले दिएको पात्र भरी भएको धातु ल्याई चैतीयगिरि पर्वतमा आई महेन्द्र महास्थविरलाई दिनुभयो ।

त्यसपछि अशोक धर्मराजाले दिएको भगवान्को पात्र र धातुहरू चैतीयगिरि पर्वतमा नै राखी शक्रले दिएको दक्षिण अक्खधातुलाई मात्र स्थविरहरूले संध्या समयमा महानागवन उद्यानमा लैजानुभयो । (महा. वं. टी-१७, पृ. ३३७; सम.पा.1.७४; बाहिरनिदानकथा)

त्यहाँ धातुवाट अनेक अद्भूत र आश्चर्यजनक प्रातिहार्यहरू देखिएका थिए । देवानपियतिस्स राजाको शीरमा धातु प्रतिष्ठित भएको देखेर राजाले आफ्नो जीवन सफल भएको सम्झे । धातु राखिएको हात्ती नगर परिक्रमा गरी थूपाराममा पुग्यो । यो थूपाराममा अघि अघिका तीनजना बुद्धहरूले परिभोग गरेका धातु वस्तुहरू पनि थिए । अहिले चाहिँ ती वस्तुहरू छैनन् । केवल स्थान मात्र छ ।

(१) ककुसन्ध बुद्धको पालामा लंकालाई 'ओजद्वीप' भनिन्थ्यो । त्यहाँ ककुसन्ध बुद्धको पानी छान्नी राखिएको थियो ।

(२) कोणागमन बुद्धको पालामा लंकालाई 'वरद्वीप' भनिन्थ्यो । त्यहाँ कोणागमन बुद्धको कायबन्धन (=पटुका) राखिएको थियो ।

(३) काश्यप बुद्धको पालामा लंकालाई 'मण्डद्वीप' भनिन्थ्यो । त्यहाँ काश्यप बुद्धको नुहाउने कपडा राखिएको थियो ।

(४) अहिले त्यसै ठाउँमा शाक्यमुनि बुद्धको दाहिने अक्खधातु प्रतिष्ठित गरियो ।

कार्तिकपूर्णिमाको दिन धातु प्रतिष्ठापना भएको थियो भनी महा.वं.टी-१७, पृ.३४४ ले उल्लेख गरेको छ ।

धातुको स्तूप साकारको थियो । अर्थात् धानको थुप्रोको आकार जस्तो थियो । (सम. पा. I पृ. ७४-७७, महा. वं. टी-१७, गा. नं. २२-६४)

भगवान्को जीवनकालमा भगवान् बुद्ध स्वयं तीनपटकसम्म लंकामा जानुभएको कुरा समन्तप्रासादिका I पृ. ७७: बाहिरनिदानकथामा उल्लेख भएको छ र अहिले यो चौथोपटक भने वहाँको शरीर धातुमात्र आइपुग्यो ।

धातुको चमत्कार देखेर प्रसन्न भएका देवान्पियतिसस राजाका भाई मत्ताभय राजकुमार एकहजार मानिसहरूका साथ राजाको अनुमति लिई प्रव्रजित भएको कुरा महा. वं. टी-१७, गा. नं. ५७-५८ मा यसरी उल्लेख भएको छ -

"तं प्राटिहारिये दिस्वा, पसीदिसु जिने जना ।
मत्ताभयो राजपुत्तो, कण्ठो राजिनो पन ॥
मुनिस्सरे पसिदित्वा, याचित्वा नरिस्सर ।
पुरिसानं सहस्सेन, सह पब्बजि सासने ॥"

सम. पा. I पृ. ७८; बाहिरनिदानकथामा चाहिँ "तस्मिं च पत्त धातुप्राटिहारिये चित्तं पसादेत्वा रञ्जो भाता अभयो नाम राजकुमारो पुरिससहस्सेन सद्धि पब्बजि" भनी उल्लेख भएको छ ।

अर्थात्- "त्यो प्रातिहार्य देखेर त्यहाँ भेला भएका जनताहरू भगवान् बुद्धप्रति अति प्रसन्न भए । राजाका कनिष्ठ राजपुत्र मत्ताभय भन्ने चाहिँ मुनिश्वरमाथि प्रसन्न भई राजाको अनुमति मागी एकहजार मानिसहरूसँग बुद्धशासनमा प्रव्रजित भए ।"

"समन्तप्रासादिका पृ. ७८: बाहिरनिदानकथामा चाहिँ त्यस धातु प्रातिहार्य देखेर चित्त प्रसन्न गरी राजाको भाता (=भाता) अभय भन्ने राजकुमार एकहजार मानिसहरूका साथ प्रव्रजित भए ।"

महा. वं. टी-२१, गा. नं. १२ को पृ. ३८४ ले "मुटसीव जेडुपुत्तो अभयो नाम" भन्ने वाक्यद्वारा अभयो भन्नाले मुटसीवको जेठा छोरा अभय देवान्पियतिसको सहे दाई भन्ने जनाउँछ भने 'मत्ताभय' भन्नाले राजाको छैठौँ भाई भन्ने प्रष्ट हुन्छ र 'महानाग' भन्नाले राजाको पाँचौँ भाई भन्ने बुझिन्छ । (हेर्नु माथि पृ. १३ को पादटिप्पणीमा)

वि. वि. टी. पृ. ३० ले भने "रञ्जो भाता ति रञ्जो कण्ठ भाता" भनी उल्लेख गरेको छ । अर्थात्-राजाको भाता (भाता) भनेको कान्छो भाई हो

भनी उल्लेख गरेको छ । फेरि उही अनुलादेवी को हुनु भन्ने ठाउँमा- "अनुलादेवी नाम रञ्जो जेडुभातु जाया" अर्थात्- अनुलादेवी भनेकी राजाका दाइकी भार्या हुनु भनी उल्लेख भएको छ । तर यी कुराहरू परस्परमा मेल खाँदैनन् ।

यतिजेलसम्म लंकामा ३० हजार भिक्षुहरू भइसकेका थिए । यसरी धातु प्रतिष्ठित गरिसकेपछि महेंद्र स्थविर मेघवन उद्यानमा नै गएर बस्नुभयो । (महा. वं. टी-१७, गा. नं. ६१; सम. पा. I पृ. ७८)

संघमित्रा स्थविरालाई लिन पठाए

त्यसपछि आफू प्रव्रजित हुन चाहेको कुरा अनुलादेवीले राजालाई बिन्ती गरिन् । राजाले यो कुरा महेंद्र स्थविरलाई सुनाउनुभयो । स्थविर "महाराज ! हामीले आइमाई जातिलाई प्रव्रजित गराउनु हुन्न । पाटलिपुत्रमा संघमित्रा (संघमिता) भन्ने मेरी बहिनी भिक्षुणी छिन् । उनलाई बोलाउन पठाउनुहोस् । उनले भिक्षुणी बनाउन सकिछन् । महाराज ! यस द्वीपमा अघि अघिका तीनजना बुद्धहरूका बोधिवृक्षहरू स्थापना भएका थिए । हाल बुद्धको बोधिवृक्ष^१ पनि ल्याई स्थापना गर्नुहोस् । मेरा पिता अशोक धर्मराजालाई त्यस्तो सन्देश पठाउनुहोस् ता कि बोधिवृक्षको शाखा लिई संघमित्रा यहाँ आउन सक्न् ।" (सम. पा. I पृ. ७८, महा. वं. टी-१५, गा. नं. ३४-३५)

त्यसैले महा. वं. टी-१५, गा. नं. ३४-३५ ले यस्तो उल्लेख गरेको-

"इममिहकप्पे बुद्धानं, तिण्णन्नं बोधिरुक्खतो ।
आनेत्वा दक्खिणा साखा, रोपिता इध भूमियं ॥
तथागतस्स अम्हाकं, बोधिसाखा पि दक्खिणा ।
इमस्मिं येव ठानमिह, पतिट्ठिस्सति भूमिया ॥"

अर्थ- "यसै कल्पका तीनै बुद्धहरूका बोधिवृक्षहरूका दक्षिण शाखा ल्याएर यसै ठाउँमा

^१ अघि अघिका तीनजना बुद्धहरूका बोधिवृक्ष यस प्रकार थिए -

- (१) ककुसन्ध बुद्धको बोधिवृक्ष 'महासिरिसवृक्ष' थियो
- (२) कोणागमन बुद्धको बोधिवृक्ष 'उदुम्बरवृक्ष' थियो
- (३) काश्यप बुद्धको बोधिवृक्ष 'निग्राघ' अर्थात् वरक

रुख थियो र

(४) हाल बुद्धको बोधिवृक्ष 'पीपलको रुख' हो । (सम. अ. क. I II पृ. ३७: दूरनिदान; महा. वं. टी-५, पृ. ३१७; गा. नं. ११२ र महा. वं. टी-१५, गा. नं. १४७)

रोपकाथिए । हाम्रा तथागतको दक्षिण बोधिशाखा पनि यसै ठाउँमा स्थापना हुनेछ ।”

“हवस्” भनी स्थविरको कुरा सुनी मन्त्रीहरूसँग सल्लाह गरी आफ्ना भाञ्जा अरिष्टलाई पठाउने निधो गरे । अरिष्टले “पाटलीपुत्रबाट फार्किसकेपछि प्रव्रजित हुने अनुमति दिनुभएमा जानेछु” भनी राजालाई भनेपछि राजाले “हुन्छ” भनी उनलाई अनुमति दिए । उनी गएर अशोक धर्मराजालाई “देवानंपियतिसस राजाका भ्राता (=दाई) की पत्नी अनुलादेवी प्रव्रजित हुन चाहन्छन् । अतः संघमित्रा स्थविराका साथ बोधिवृक्षको शाखा पनि प्रदान गर्नुहोस्” भनी राजाको खबर सुनाए । अरिष्टले यो खबर संघमित्रा स्थविरालाई पनि सुनाए । अनि संघमित्रा स्थविरा बोधिवृक्षको दक्षिण शाखा लिई लकामा आउनुभयो । (अरू कुरा तल संघमित्रा शब्दमा हेर्नु) (सम. पा. I. पृ. ७८-८३; महा. वं. टी-१८, गा. नं. १-८; ६३-६४)

संघमित्रा स्थविरालाई लिन पठाएदेखि राजदरवारका ५०० स्त्रीहरू र अरू ५०० केटीहरूसँग कापायवस्त्र पहिरी दशशील समादान गरी नगरको एक छेउमा उपश्रय (=बस्ने ठाउँ) बनाउन लगाई अनुलादेवी त्यही बसिन् । (सम. पा. I. पृ. ७९; महा. वं. टी-१८, गा. नं. ९-१२)

संघमित्रा स्थविराले बोधिवृक्षको शाखा लकामा ल्याइसकेपछि राजाको भाञ्जा अरिष्ट पनि ५०० मानिसहरूसँग साथ महेन्द्र स्थविरकहाँ प्रव्रजित भई अरहन्त भए । (सम. पा. I. पृ. ८७; महा. वं. टी -१९, गा. नं. ६६)

स्तूपनिर्माण

महाविहार र थुपाराम पहिलेको वर्षमा निर्माण गरिसकेपछि राजाले स्थविरलाई यसो भने—

“भन्ते ! धेरै धेरै विहारहरू र स्तूपहरू बनाउन चाहन्छु । भन्ते ! तर त्यसमा राख्नको लागि धातुहरू कहाँबाट पाउन सक्ला ?”

“महाराज ! सुमन श्रामणेरले भगवान्को पात्र भरी ल्याएका धातुहरू चैतीय पर्वतमा छन् । तिनीहरू राखेर विहारहरू तथा चैत्यहरू बनाउनुहोस् ।” राजाले त्यसै गरे । भगवान्को पात्रलाई भने राजाले आफ्नै दरवारमा राखी पूजा-आजा गरे । (महा. वं. टी-२०, गा. नं. ७-१३)

जहाँ ५०० प्रभावशाली महास्थविरहरू बस्नुभएको थियो त्यो स्थानको नाम ‘इस्सरसमणक’ भन्ने रहनगयो । जहाँ ५०० वैश्य जातिका महास्थविरहरू बस्नुभएको थियो त्यो स्थानको नाम ‘वेस्सगिरि’ रहनगयो । जहाँ जहाँ महेन्द्र स्थविरले वास गर्नु भयो त्यसको नाम ‘महेन्द्र गुफा’ भन्ने रहनगयो । (महा. वं. टी-२०, गा. नं. १४-१६)

देवानंपियतिसस राजाले बनाएका केही स्थानका नामहरू यस प्रकार छन् —

“(१) महाविहार, (२) चैतीय विहार, (३) थुपाराम, (४) महाबोधिको स्थापना, (५) महाचैत्यस्थानमा शिलास्तम्भ राखे जहाँ भगवान्को अम्बधातु (=गर्धन निरको धातु) राखे, इस्सरसमण-विहार, (७) तिस्स तलाऊ, (८) ‘प्रथम स्तूप’ अर्थात् जहाँ महेन्द्र स्थविरसँग पहिलोपल्ट राजाको भेट भएको थियो त्यहाँ बनाएको चैत्य र (९) वेस्सगिरि विहार ।” (महा. वं. टी-२०, गा. नं. १७-२०)

यसपछि उपोसथागार, अम्बङ्गण भन्ने संघसन्निपात हुने स्थानहरू बनाइसकेपछि एकदिन राजाले स्थविरसँग यस्तो सोधे (सम. पा. I. पृ. ८७-७८) —

बुद्धशासनको जरो

“भन्ते ! ताम्रपर्णीद्वीपमा बुद्धशासन प्रतिष्ठित भयो के ?”

“महाराज ! शासन प्रतिष्ठापना त भयो तर जरो चाहिँ गाडिएको छैन ।”

“भन्ते ! त्यसोभए कसरी शासनको जरो गाडिएको हुनेछ त ?”

“महाराज ! जब ताम्रपर्णी द्वीपका मातापिताको तरफबाट जन्मेको पुत्र ताम्रपर्णीद्वीपमा प्रव्रजित भई ताम्रपर्णीद्वीपमा नै विनय अध्ययन गरी ताम्रपर्णीद्वीपमा नै अध्यापन गर्नेछन् तब शासनको जरो गाडिएको हुने छ ।”

“भन्ते ! त्यस्तो समर्थ भिक्षुहरू अहिले कोही छन् के ?”

“महाराज ! छन्, महाअरिष्ट भिक्षु यस विषयमा समर्थ छन् ।”

“भन्ते ! त्यसो भए मैले के गर्नुपर्न्यो त ?”

“महाराज ! मण्डप तयार पार्नुपर्न्यो ।”

“हवस् भन्ते !” भनी राजाले मेघवण्ण भन्ने अभय मन्त्रीको पटांगिनीमा, महासंगीतिको पालाना

अजातशत्रु राजाले तयार गरें जस्तै, मण्डप तयार पार्न लगाए । त्यसबखत थुपाराम विहारमा ६८ हजार भिक्षुहरू भेला भए । महेन्द्र स्थविरको निंति दक्षिणतिर हेर्ने गरी आसन राखिएको थियो । महाअरिष्ट स्थविरको निंति उत्तरतिर हेर्ने गरी आसन राखिएको थियो । अनि महेन्द्रको आज्ञा अनुसार महाअरिष्ट स्थविर आफूलाई प्राप्त धर्मासनमा बस्नुभयो । महिन्द्र स्थविर सहित ६८ हजार भिक्षुहरू धर्मासनलाई घेरी बस्नुभयो । राजाको भाई मत्ताभय स्थविर पनि (रञ्जो पि कणिट्ट भाता मत्ताभयत्थेरो नाम) (सम. पा. I. पृ. ८९) विनय ग्रहण गर्नेछु भनी आपना ५०० भिक्षुहरूका साथ प्रमुख धर्मासनलाई घेरा लगाई बस्नुभयो । बाँकी भिक्षुहरू पनि राजासहित राजपरिवारका मानिसहरू पनि आ-आपनो ठाउँमा बसे ।

अनि महाअरिष्ट स्थविरले "त्यस समय भगवान् वेरञ्जामा बस्नुभएको थियो" भनी विनय निदानको कुरा सुनाउनुभयो । विनय निदानको कुरा सुनाउने वित्तिकै आकाश गर्जी अनेक चमत्कारहरू देखा परे र सबैले हर्षध्वनीका साथ साधुकार दिए । यसरी महाप्रातिहार्यको प्रदर्शन भएपछि आयुष्मान् अरिष्टले महामहेन्द्रसहित प्रत्येक क्षीणासवी गणका ६८ जना अरहन्तहरू तथा ६८ हजार भिक्षुहरूले परिवृत्त गरी कार्तिक पवारणाको दिनमा थुपाराम विहारको बीचमा कायवचन संयम गर्नुपर्ने, करुणाले भरिएको शास्ताको अनुशासनी विनयको प्रकाश पार्नुभयो । यसरी विनयको प्रकाश पारी धेरैलाई अध्ययन गराई धेरैको मनमा राख्न लगाई आयु छुञ्जेलसम्म बसी महेन्द्र महास्थविर अनुपादिशेष निर्वाणनधातुमा परिनिर्वाण हुनुभयो । (सम. पा. I. पृ. ८८-८९; बाहिरनिदानकथा; ततीयसंगितिवण्णना)

त्यसैले महा. वं. टी-२०, गा. नं. ३०-३१ मा यस्तो उल्लेख भएको हो -

"महामहिन्द्रथेरो तु, जिनसासनमुत्तमं ।
परियत्तिं पटिपत्तिं, पटिवेधं च साधुकं ॥
लङ्कादीपमिह दीपेत्वा, लङ्कादीपो महागणी ।
लङ्काय सत्यूकप्पो सो, कत्वा लङ्काहित बहुं ॥"

अर्थ- "जिनशासनमा उत्तम हुनुभएका वहाँ महेन्द्र महास्थविरले परियत्ति, प्रतिपत्ति तथा प्रतिवेध शासनलाई लंकाद्वीपमा प्रकाश पारी लंकाद्वीपको

महागणी भई, लंकाको निमित्त बुद्ध भगवान् जस्तो भई लंकाको निमित्त धेरै धेरै हितसुखको कार्य गर्नुभयो ।"

अर्थकथासहित त्रिपिटक पढाउनुभयो

चुल्लवंस परिच्छेद- ३७, गा. नं. २२९-३० मा चाहिं महामहेन्द्र महास्थविरले लंकावासी भिक्षुहरूलाई तृतीय संगायनासम्म चलाएको आचार्य परम्पराको अनुसार अर्थकथाका कुराहरू पनि लाकिक भाषामा सिकाउनुभएको थियो भनी उल्लेख भएको छ ।

जम्बुद्वीपको आचार्य परम्परा

तृतीयसंगीति सम्म जम्बुद्वीपमा आएको आचार्य परम्पराको कुरा परि. वा. पा. पृ. ९७ र सम. पा. I. पृ. २८ र ५३ मा यसरी दिएका छन् -

"(१) उपालि महास्थविरले भगवान्संग विनय सिक्नुभयो; (२) दासक महास्थविरले उपालि महास्थविरसंग विनय सिक्नुभयो; (३) सोणक महास्थविरले दासक महास्थविरसंग विनय सिक्नुभयो; (४) सिगगव महास्थविरले सोणक महास्थविरसंग विनय सिक्नुभयो; (५) मोग्गलिपुत्तत्तिस्स महास्थविरले सिगगव महास्थविरसंग विनय सिक्नुभयो र (६) महेन्द्र महास्थविरले मोग्गलिपुत्तत्तिस्स महास्थविरसंग विनय सिक्नुभयो । जम्बुद्वीपका आचार्य परम्परा यी नै पाँच जना हुन् ।

जम्बुद्वीपको परम्पराका पाँच (५) जना महास्थविरहरूका उपसम्पन्न वर्षहरू दीप. वं-५, गा. नं. ३५ मा यसरी उल्लेख भएको छ -

"चतुसत्तति उपालि च, चतुसट्टि च दासको ।
छसट्टि सोणको थेरो, सिगगव तु छसत्तति
असीति मोग्गलिपुत्तो, सब्बेसं उपसम्पदा ।"

अर्थ- "(१) उपालि महास्थविरको उपसम्पन्न वर्ष चौहत्तर (७४), (२) दासक महास्थविरको चौसट्टि (६४), (३) सोणक महास्थविरको छयसट्टी (६६), (४) सिगगव महास्थविरको छयहत्तर (७६) र (५) मोग्गलिपुत्तत्तिस्स महास्थविरको असी (८०) थियो ।"

आनन्द महास्थविरका शिष्यहरू -

"सब्बकामी च साल्हो च, रेवतो खुज्जसोभितो
यसो च साणसम्भूतो, एते सद्विहारिका ।
थेरा आनन्दस्स, दिट्ठपुब्बा तथागतं ॥"

"धम्मपद" का केही व्यावहारिक पक्षहरू

तीर्थमुनि वज्राचार्य

भगवान् बुद्ध यस इहलोकबाट जानुभएको २५०० वर्ष वितिसक्दा पनि उहाँले ठाउँ ठाउँमा दिनुभएको आफ्नो सन्देश र उपदेशहरू अरुपनि हाम्रो व्यवहारमा जीवन्त भएको देखिन्छ । विभिन्न ठाउँ र बेलामा भगवान् बुद्धद्वारा दिनुभएको अमृतवचनहरूको संकलन 'धम्मपद' पनि हामी सबै धर्मावलम्बिहरूले अध्ययन र मनन गर्नुपर्ने जरूरी देखिन्छ । हुन त म कुनै बौद्ध धर्मको ज्ञाता वा व्याख्याता होइन तर पनि मैले उक्त पुस्तकमा पाएका केही उपदेशहरू व्यावहारिक, उपयुक्त र सारगर्भित ठानेको हुँदा मेरो सानो बुद्धिले ती उपदेशहरू हाम्रो जीवनमा अक्षरशः अपनाउनुपर्ने देखेको हुँदा सबै सामु राख्न उपयुक्त ठानेकोले नै यस प्रकारको जमर्को गर्न लागेको हुँ ।

वास्तवमा मानिस स्वयं नै ज्ञान र बुद्धिको भण्डार हो । उसको ज्ञान विज्ञान र सोचाइद्वारा नै आज हामी यस प्रगतिको दौरमा पुगेकाछौं । तथापि मानिस यत्तिको अगाडि बढिसक्दा पनि हाम्रो भित्री ज्ञानको अभावले भन्नु वा आध्यात्मिक चिन्तनको अभावले भन्नु हामी अझै पनि पशुवत् व्यवहार गर्न पछि परेका छैनौं । फलस्वरूप देखापरेका विभिन्न विकृतिहरू यिनै अज्ञानताको प्रतिफल नै हो भनी स्वीकार्नुपर्ने भएको छ ।

म जन्मजात बौद्ध धर्मावलम्बी भएपनि आजको विकृत समाजको प्रतीक स्वरूप भन्नु या मेरो आफ्नै व्यस्तता वा बेवास्तापनले भन्नु घरमा एक थुप्रो बौद्ध ग्रन्थहरू थुपारिएको भए पनि त्यस प्रति कहिल्यै चाख गएको थिएन । एक दिन विस्तरामा पर्याकिएको सानो ग्रन्थ हातमा पऱ्यो । के रहेछ भनी हेर्दा सो सानो ग्रन्थ 'धम्मपद' रहेछ भिक्षु महानाम 'कोविद'द्वारा सम्पादित । जस्मा 'हुइशब्द' भिक्षु सुदर्शनद्वारा कोरिएको थियो । रामानन्दप्रसाद र सुबोधकुमार सिंहद्वारा थारुभाषामा अनुवाद गरिएको उक्त पुस्तक किन किन पिछ्छाइएको थारु जाति बीच ज्ञान बाँधको लागि रचिएको भन्ने थाहा लागेपछि मैले पनि किन नपढ्ने भनी अनायास उक्त पुस्तक पढ्न थालें । जति जति त्यसमा लिखित वाक्यहरूप्रति घोरिन थालें मेरा मन वचनहरू रून् त्यस प्रति गहिरिन थाल्यो र

अघोपान्त त्यसलाई पढें पनि । त्यसलाई पढिसकेपछि मलाई लाग्यो साँच्चै नै यो त एउटा अनमोल ग्रन्थ रहेछ जसलाई हामी सबैले आफ्नो व्यवहारमा उतार्नुपर्ने जरूरी देखिन्छ । म त्यहाँका केही दिव्यवचनहरूलाई आफ्नो जीवनको पानासंग दाँज्नुथालें । मलाई लाग्यो म त अझै पनि कुवाको भ्यागुता रहेछु । मलाई लाग्यो म केही जान्ने भएर पनि ज्ञान र व्यवहार शून्य रहेछु । तिनै कुराहरू मनमा खट्केर म त्यस 'धम्मपद' मा उल्लेखित केही व्यावहारिक रूपमा महत्त्वपूर्ण देखिएका सारगर्भित उपदेशहरू हाम्रो जीवनमा लागू गर्न उपयुक्त ठानेको हुँदा उद्धृत गर्न समसामयिक ठान्दछु ।

"अचरित्वा ब्रह्मचरियं - अलद्धा योव्वने धनं ।

जिण्णकोञ्चाव ज्ययन्ति - खीणमच्छेव पल्लले ॥"

- धम्मपद, जरावग्ग

अर्थात्- यौवन अवस्थामा धन नकमाएर, ब्रह्मचर्या पालन नगरेर बस्ने व्यक्तिले माछा नभएको पोखरीमा हुकेर क्रोञ्चपक्षीले जीवन सितै फाले जै आफ्नो जीवन खेर फाल्नुपर्छ ।

हुन पनि हो, हामी मध्ये कैयौं पुर्खाको सम्पत्तिमा मोजमज्जा गरेर अथवा धन कमाएर पनि त्यस्को महत्त्व नबुझी जथाभावि खर्च गरेर 'खाऊ पिऊ मोज गर' भन्ने जस्ता धारणा राखेर भविष्यमा के हुने हो भन्ने ख्याल नराखिइ महादानी वन्न खोज्दछन् । फलस्वरूप जब आफैलाई आपत्ति आइपरेछ त्यसबेला हिजोसम्म उनका हितैषी ठानिनेहरूले नै उस्ताई विसर्न थाल्दछन् र विचरा आफू दानवीर भएर पनि यिनै क्रोञ्च पक्षी जै रूल्लेर आउँछ तसर्थ समयमै धन र यौवनको सदुपयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ । जुन हाम्रो जीवनको अनिवार्य तत्त्व हो ।

"मिद्धि यदा होति महग्घसो च- निद्दायिता सम्परिवत्तसायी ।

महावराहोव निवापपुट्ठो- पुनप्पुन गब्भमुपेति मन्दो ॥"

- धम्मपद, नागवग्गो

अर्थ- धेरै आहार खाने अलछि, निद्रालु मानिस धेरै खानाले मोटाइरहेको सुगुर जस्तै हो । त्यस्ता मूढ वारम्बार गर्भवास गर्छ ।

खाना मानिसलाई वाँचनको लागि चाहिने अनिवार्य तत्त्व हो । तर 'जीवन खानैको लागि' भनेर

त्यसैमा भुलनु उपयुक्त होइन । 'वाचनको लागि बानुपर्दछ, स्वादको लागि होइन । साँचै नै सुगुर जै मोटाएर के अर्थ ? स्थूल जीउले केही काम पनि त गर्न सक्दैन । बरू नाना थरिका रोग निम्त्याउनु बाहेक अरु गर्न नै के सक्छ र ? 'अजिर्ण भोजनम् विषम्' । तसर्थ उपयुक्त जीउले धान्न सक्ने मात्र भोजन ग्रहण गर्नु उत्तम देखिन्छु ।

"उद्धान कालमिह अनुद्धानो - युवा बली आलसियं उपेतो ।
ससन्न संकम्पमनो कुसीतो - पञ्चाय मरुगं अलसो न विन्दति ॥"

- धम्मपद, मरुगवग्गो

अर्थ- बलवान् युवक भएर पनि अलिच्छ भै उद्योग गर्ने समयमा उद्योगी हुँदैन । त्यस्ताले उच्च काकांक्षाले हीन भएर प्रज्ञा ज्ञान हासिल गर्न सक्दैन ।

हो, हामीमा देखापर्ने सबभन्दा ठूलो अवगुण हो अलिच्छ । समय हुँदासम्म त्यसै भौतारिने वा सुतेर दिन बिताउने गर्छौं भने काम गर्न थालेपछि आत्तिएर दगुर्न थाल्छौं । फलस्वरूप किन कामै बन्दैन या बनेको काम पनि बिग्रन जान्छ । हामीमा ज्ञान र शीप भएर पनि हाम्रा यिनै खराब बानीले हामीलाई अधोगतिमा पुऱ्याएको पनि हो । चराहरूले वाली रित्याइसकेपछि पछुताउने हाम्रो प्रवृत्तिले कसरी हाम्रो मनोकांक्षा पूरा हुन्छ र कसरी प्रज्ञा ज्योति प्राप्त गर्न सक्छौं ?

"अत्ता हि अत्तनो नाथा - अत्ता हि अत्तनो गति ॥

तस्मा सञ्जमय'त्तानं-अस्तं भद्रं व वाणिजो ॥"

- धम्मपद, भिक्षुवग्गो

अर्थ- आफ्नो स्वामी आफैँ हो । आफ्नो गति आफैँ हो, त्यसैले व्यापारिले घोडालाई तालिममा राख्ने र आफूले आफैँलाई संयम राख्नुपर्छ ।

कसैले 'यसो गर' भन्दैमा अन्धभक्त भएर अधि गच्छि नहेरी अगाडि लाग्नु उचित होइन । केही गर्नु अघि त्यस्का पक्ष र विपक्षलाई राम्ररी कलाएर सर्वप्रथम निक्यौलमा पुग्नुपर्दछ । अनि आत्म निर्णय गरेर यो गर्नु उचित छ । यसमा केही दोष छैन भन्ने कानेमा मात्र त्यस कार्यमा अधि बढ्नु बुद्धिमानी हुन्छ । तसर्थ तालिम प्राप्त घोडालाई नियन्त्रणमा राख्न सकेकै भन्ने मन, वचन र कर्मलाई संयममा राख्दै यस कर्मलाई गरेमा सफल हुन्छ भन्ने लागेमा मात्र त्यस कर्ममा हात हाल्नुपर्छ । जीवनको सफल रोजाई पनि यही नै हो ।

"यो च बुद्धञ्च - धम्मञ्च संघञ्च सरणं गतो,

चत्तारि अरिय सच्चानि - सम्मप्पञ्जाय पस्सति ।

दुक्खं दुक्खसमुप्पादं - दुक्खस्स च अतिक्रमं ।

अरियञ्च'द्विज्जिकं मरुगं - दुक्खू'पसमगामिनं ।

एतं खो सरणं खेमं - एतं सरणमु'त्तमं ।

एतं सरणं'भागम्मं - सब्ब दुक्खा पमुच्चति ॥"

- धम्मपद, बुद्धवग्गो

अर्थ- बुद्ध, धर्म तथा संघको शरणमा जान्छु, जसले दुःख, दुःखको उत्पत्ति, दुःख निरोध र दुःख निरोध हुने आर्यअष्टांगिक मार्गलाई प्रज्ञादृष्टिले हेरेको छ, उस्ताको शरण नै रक्षा दायक उत्तम शरण हो । यही शरण लिएर नै सबै तरहको दुःखबाट मुक्ति हुन्छ ।

त्यसैले माथिका चार बुँदाहरूलाई अर्क परिरस्कृत र परिमार्जित पार्न व्यवहारिक रूपले बुद्धका उपदेशहरू जीवनमा आत्मसात गर्दै जानुपर्दछ । यहाँ बुद्ध, धर्म र संघ भन्नाले कुनै व्यक्ति बुद्धलाई भन्न खोजिएको होइन । बुद्ध भन्नाले ज्ञानको मार्ग हो जसले व्याप्त तृष्णाबाट मुक्त हुने बाटो देखाउँछ ।

धर्म भन्नाले हाम्रा असल संस्कारहरू हुन् जसले सुमार्गमा असल कार्यहरू गर्न प्रेरित गर्छ र संघ भन्नाले मात्र भिक्षुसंघ नभई असल कार्यहरूको सत्संग र व्यवहार सिक्नु हो । भगवान् बुद्धले आफ्नो अन्तिम उपदेशमा भन्नुभएको पनि छ "स्वयं एक ज्योति बनाऊ । स्वयंमाथि विश्वास गर । अरु कसैमाथि भर नपर, मेरो उपदेशलाई आफ्नो ज्योति बनाऊ । तिमीमाथि भर पर । अन्य कुनै उपदेशमाथि भर नपर ।"

यसैले जन्म र जरा नै दुःख हो भन्ने कुरा बुझेर यसको कारण अर्थात् उत्पत्ति 'तृष्णा' हो भन्ने ठानेर त्यसबाट निरोध अर्थात् मुक्त हुने मार्ग पैलयाउन सक्नुपर्दछ र त्यो हो "आर्यअष्टांगिक मार्ग ।" जसले मनुष्य जीवनलाई राग, द्वेषरहित पारेर ज्ञानमार्गतर्फ प्रेरित गर्छ ।

यस अन्तर्गत सम्यक् दृष्टि, सम्यक् संकल्प, सम्यक् वचन, सम्यक् कर्मान्त, सम्यक् आजीव, सम्यक् व्यायाम, सम्यक् स्मृति र सम्यक् समाधि पर्दछन् । यिनै मार्गको अनुशरण गर्दै गएमा मात्र हामी चरमसुख अर्थात् निर्वाणमा लम्किन सक्छौं ।

यिनै अभिप्रेरणाहरू 'धम्मपद' बाट प्राप्त गर्न सकिने हुनाले सबै धर्मावलम्बिहरूले यस्को अध्ययन र मनन गरी अगाडी बढ्नु अपरिहार्य देखिन्छ । ✨

आनन्दफयासा १० महाजातक महाजनक जातक

भिक्षु विपस्सि

(शिलापत्र क्रमसंख्या ३८-८२)

३८. बोधिसत्त्वले प्रतिसन्धि ग्रहण गरे ।
३९. बोधिसत्त्वको जन्म भयो ।
४०. बोधिसत्त्व 'जनक' भन्ने नाम पाई अरू बालकहरूसँग खेलन गए ।
४१. जनकले आमासँग 'मलाई अरू बालकहरू किन रांडीको छोरो भन्दछन्' भनी सोधे ।
४२. जनकले आफ्नो पिताको गुमेको राज्य फिर्ता लिनको लागि चाहिने धन कमाउन व्यापार गर्न जाने कुरा आमालाई बताए ।
४३. जनक बसेर गएको जहाज समुद्रमा डुब्यो ।
४४. अनुपलब्ध ।
४५. उत्साहपूर्वक पौडिरहेका जनकलाई मणिमेखलादेवीले बोकेर मिथिला नगर पुऱ्याइदिइन् ।
४६. जनकलाई दरवारमा पुरोहितले लक्षण परीक्षा गरे ।
४७. शुभ लक्षणहरू भएकोले जनकलाई अभिषेक दिए ।
४८. जनक राजाले राजधानी मिथिला दर्शन गरे ।
४९. जनकले राष्ट्रका कर्मचारीहरूलाई यथापदमै कायम राखे ।
५०. जनकलाई बोलाउन मिथिलाकी राजकुमारीले मानिस पठाए ।
५१. जनक मिथिलाकी राजकुमारीको हात समाती राज-प्रासादमा चढे ।
५२. जनकले राजकुमारीसँग 'राजपिताको हुकुम के थियो ? भनी सोधे ।
५३. जनकले राजकुमारीलाई केशमा लगाउने क्लिप दिए ।
- ५४-५७. अनुपलब्ध ।
५८. अस्पष्ट ।
५९. जनक राजाले फल फलेको र नफलेको आफ्का दुइवटा रूखहरू देखे ।
६०. जनक राजा उद्यानमा घुम्न गए ।
६१. फर्केर आउंदा फल फलेको आफ्को बोटका शाखा प्रशाखाहरू समेत मनुष्य र पशुपक्षीबाट भाँचिएको तर फल नफलेको रूखलाई केही नभएको देखे ।
६२. जनक राजा राजपाट छोडी प्रव्रजित भइसकेपछि दरवारमै बसी दुइजना सेवकबाहेक अरूले भेट्न पाइदैन भनी प्रधानसेनापतिलाई हुकुम दिए ।
६३. जनक राजा राजकाजबाट अलग्ग बसे ।
६४. दुइजना सेवकले पूर्ण पिण्डपात्र ल्याउने गर्‍यो ।
६५. जनक राजाले आफ्नो केश दाही क्षौर गरे ।
६६. जनक राजप्रासादबाट ओर्ले ।
- ६७-७०. अनुपलब्ध ।
७१. जनकले गृहस्थजीवन त्यागे ।
७२. महारानीले साह्रै विलाप गरिन् ।
७३. महारानीले जनकको मन फर्काउन मिथिलानगरमा आगो लागेको (आगलागी भएको) देखाइन् ।
७४. जनकले यसलाई नाघेर आउन पाइदैन भनी बाटोमा चिनो लगाइदिए ।
७५. जनकलाई बाधा भइरहेको देखेर धैर्य दिन नारद ऋषिले आकाशमा बसी उपदेश दिए ।
७६. मिगाजिम ऋषिले पनि उपदेश दिए ।
७७. बोधिसत्त्व जनकले कुकुरले डराई छोडेर गएको मासुको टुक्रा लिए ।
७८. जनकले मासुलाई टुक्रा टुक्रा पारी पात्रमा हाले ।
७९. जनक ऋषिले त्यो मासु भोजन गर्नु भयो ।
८०. जनक ऋषिलाई एकजना बालिकाले नाडीमा अनेक चूडीहरू भएकोले घन्केको र शान्ति चाहनेले एकलो वस्तुपर्ने कुरा बतायो ।
८१. तीर चलाउनेले दुइटै आँखाले हेर्दा ठिक ताक नपर्ने हुनाले एउटामात्र आँखाले हेर्नुपर्ने कुरा बतायो ।

८२. जनक एकलै वन प्रवेश गरे ।

३. साम जातक

८३. बोधिसत्त्व सामकुमारले प्रतिसन्धि ग्रहण गरे ।

८४. सामकुमारको जन्म भयो ।

८५. मातापिताले सामकुमारलाई नुहाई-धुवाई गरी सुताइराखे ।

८६. गरुडहरूले सामकुमारलाई नुहाई-धुवाई गरिदिए ।

८७. सामकुमारले अपना अन्धा मातापितालाई कुटीबाट बाहिर आउंदा महत्त गर्न थाले ।

८८. सामकुमार किन्नरहरूबाट परिवृत्त भई पहाडमा गई मातापिताका लागि फलफूल टिपेर ल्याउंथे ।

८९. सामकुमारले अपना मातापितालाई चाहिने सबै सेवा सुश्रुषा गर्न थाले ।

९०. सामकुमारले जंगल पस्न मातापितासंग वचन मागे ।

९१. सामकुमार जंगलमा पसे ।

९२. सामकुमारले पानी भरे ।

९३. वाराणसीका राजा पिलियक्खले सामकुमारलाई तीरले हाने ।

९४. राजाले सामकुमारसंग वार्तालाप गरे ।

९५. पिलियक्ख राजाले शोक गरे ।

९६. पिलियक्ख राजाले सामकुमारलाई प्रणाम गरे ।

९७. पिलियक्ख राजाले सामकुमारलाई उनका मातापिताकहाँ लगे ।

९८. सामकुमारका मातापिताले विलाप गरे ।

९९. सामकुमारका मातापिता र एउटी देवीले अधिष्ठान गरे ।

१००. सामकुमार फेरि होशमा आए ।

१०१. राजाले सामकुमारलाई सादर प्रणाम गरे ।

४. निमि जातक

१०२., १०३. (शिलापत्रहरू अनुपलब्ध)

१०४. ज्योतिपहरूले बोधिसत्त्व निमिका शारीरिक लक्षणहरू हेरे ।

१०५. पिता प्रव्रजित भएपछि निमि राजा भए ।

१०६. निमि राजाले 'दान दिनु र प्रव्रजित हुनुमा कुन श्रेष्ठ हो' भनी इन्द्रसंग सोधे ।

१०७. मातलीले निमि राजालाई देवरथमा चढ्न आमन्त्रण गरे ।

१०८. मातलीले 'स्वर्ग र नर्क मध्ये कहाँ पहिले जान चाहनु हुन्छ' भनी राजासंग सोधे ।

१०९. निमिराजाले नर्क हेरे ।

११०. निमिराजाले स्वर्गको विरणी-विमान हेरे ।

१११. निमिराजाले इन्द्रसंग वार्तालाप गरे ।

११२. निमिराजाले जनताहरूलाई धर्मका कुराहरू सिकाए ।

११३. निमिराजाले आफ्नो शिरमा फुलेको कपाल देखे ।

११४. निमिराजाले सांसारिक जीवन त्यागे ।

चारवटा लोकसंग्रह वस्तु ।

"दानञ्च पियवाचञ्च - अत्थचरिया च या इध ।
समानत्तता च धम्मेषु - तत्थ तत्थ यथारहं ॥
एते खो संगहा लोके रथस्साणिव यायतो ।
एते चे संगहा नस्सु - न माता पुत्ते कारणा ॥
लभेथ मान पूज वा - पिता वा पुत्त कारणा ॥
यस्मा च संगहो एते - समवेक्खन्ति पण्डिता ।
तस्मा महत्तं पप्पोति - पाससा च भवन्ति ते ति ॥"

१. दान दिनु, २. प्रिय वचनले कुरा गर्नु, ३. परजनको हित हुने, लाभ हुने काम गरिदिनु, ४. स्थानानुसार जोसुकैसित पनि समानात्मता राखेर हिंन्दु तथा 'म ठूलो' भन्ने अभिमान नराख्नु । यी चार कारणलाई 'लोकसंग्रह वस्तु' भन्दछन् ।

श्रीलंकाको शैक्षिक जागरणमा बौद्ध परिवेणको देन

ॐ भिक्षु पञ्जामूर्ति

प्रजातान्त्रिक समाजवादी गणतन्त्र श्रीलंका हिन्द महासागरले घेरिएको द्वीप हो भने यसको क्षेत्रफल ६५।६१० स्व्वायर किलो मिटर छ भने यो एउटा सार्क राष्ट्र हो । मित्रराष्ट्र श्रीलंकामा १८.० मिलियन जनसंख्या रहेको छ । भारतका सम्राट् अशोकका छोरा महिन्द महास्यविर भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण भएको २३६ औं वर्षमा आफू सहित पांचजना भिक्षुहरू र षड्भिज्ञालाभी अरहत् भएका संघमित्ताका छोरा सुमन श्रामणे र तथा अनागामी भएका भण्डुक उपासकसहित जम्मा सात जनाको जमात जेठपूर्णिमाको दिनमा श्रीलंकाको पूर्वदिशातिरको मिस्तक भन्ने पर्वतमा ओर्लिनु भएको कुरा महावंशमा उल्लेखित छ ।

त्यसदिन श्रीलंकामा जेठ पूर्णिमाको महोत्सव थियो र त्यसताका देवानंपियतिसस राजा मन्त्रीगण सहित ४० हजार मानिसको साथ मिस्तक पर्वततिर कीडा गरिरहेका थिए । सोही दिन महिन्द महास्यविरको राजा देवानंपितिसससँगको प्रथम भेट भएको थियो । परिचय क्रममा महिन्द महास्यविरले महाराज ! हामी धर्मराजा गौतम बुद्धको शासनमा प्रव्रजित भएका श्रमण हौ । तपाईंके अनुकन्पाले जम्बुद्वीपबाट (भारत) यहाँ आएका हौ । महास्यविरलाई आवश्यक व्यवस्था मिलाई दिनुभएको थियो भने यतिञ्जेलसम्ममा श्रीलंकालीहरू बुद्धधर्ममा ३० हजारभन्दा बढी दीक्षित भइसकेका थिए । त्यतिमात्र नभई राजा देवानंपियतिससका दाइकी भार्या अनुलादेवी एकहजार स्त्रीहरूसहित महिन्द महास्यविरको साख्खे बहिनी भिक्षुणी संघमित्ता सन्मुख प्रव्रजित भएकी थिइन् । भिक्षुणी संघमित्ताको श्रीलंका आगमनका साथसाथै गौतम बुद्धले बुद्धत्व प्राप्त गर्नभएको बोधिवृक्षको दाहिने शाखा लानुभई अनुराधापुरमा रोपन गरेकी थिइन् । जसलाई हालसम्म पनि जीवित बुद्धको रूपमा पूजाआजा गर्नुका साथै दूधले नुहाउने काम पनि गरिन्छ ।

महिन्द महास्यविरको आज्ञापरिदि सुमन श्रामणेले राजा धर्माशोक (अशोक) राजाबाट बुद्धका अस्थिधातुहरू श्रीलंका लगी चैत्य, स्तूपहरू निर्माण गरिएको थियो । तथापि बुद्धशासनको जरो गाडिएको

छैन भन्ने सुनी देवानंपियतिसस राजा खिन्न हुनुभई गरेमा जरो गाडिन्छ भन्ने प्रश्नको प्रत्युत्तरमा महाराज जब ताम्रपर्णीद्वीपका (श्रीलंका) मातापिताको तरफबाट जन्मेका पुत्र ताम्रपर्णीद्वीपमा प्रव्रजित ताम्रपर्णीद्वीपमा नै विनय शिक्षा अध्ययन गरी ताम्रपर्णीद्वीपमा नै अध्यापन गर्ने छन् तब बुद्ध शासनको जरो गाडिएको हुनेछ ।

राजाले पनि अध्यापनको आवश्यक व्यवस्था मिलाई दिनुका साथै महेन्द्र महास्यविरले लंकावासी भिक्षुहरूलाई तृतीय संगायनासम्म अर्थकथाका कुराहरू सिकाउनुभएको कुरा चुल्लवंशमा उल्लेखित भएको छ ।

यसबेलादेखि चलिआएको अध्यापन क्रम बौद्ध अध्यापन क्रमको रूपमा विकसित हुनाका साथै व्यवस्थित रूपमा अध्ययन-अध्यापन गर्ने गराउने क्रममा परिवेणको आरम्भ भयो । जहाँ भिक्षुहरूको अध्यापन क्रम चल्थ्यो । धेरैजसो गृहस्थीहरू कृषिकर्मान्तमा नै व्यस्त हुने हुनाले तिनीहरूको लागि छुट्टै पाठशालाको व्यवस्था भएको थिएन यद्यपि केही केही गृहस्थीहरू पनि परिवेणमा अध्ययन गर्ने गरिन्थ्यो ।

महेन्द्र महास्यविरको आगमनदेखि २३०० वर्षभन्दा बढी बुद्धधर्म आचरण गर्नुमात्र नभई त्यस अनुसार जातिक समृद्धि भाषाशास्त्र तथा कलाशिल्प विद्याको विकासका साथै आफ्ना संस्कृतिलाई सुरक्षित गरी विश्वसामु बौद्ध राष्ट्रको रूपमा आफ्नो शिर ठाडो पारिएको छ । बेला बखत शत्रुहरूबाट हमला भए तापनि अदम्य साहसका साथ आफ्ना संस्कृति, भाषा र धर्मलाई संरक्षण गरिदै आएको छ । आफ्नो देश, जाति र संस्कृतिको विकास जुन बेला भएको थियो त्यो बुद्धधर्म विकास भएको समयमा भएको कुरा श्रीलंकालीहरू सहर्ष स्वीकार गर्दछन् । त्यसैकारण तिनीहरूको एउटा जनव्यवहार नै भएको छ कि 'तलाउ, खेत र स्युप' भएसम्म देश समृद्धशाली भइरहने छ । यसरी यिनीहरूबाट आफ्नो देशको समृद्धिलाई संकेत गरिएको देखिन्छ । यसो हुनुको मुख्य कारणहरूमा जाति तथा धार्मिक अभिवृद्धिमा बौद्ध भिक्षुहरूको उल्लेखनीय देन रहेको छ । गृहस्थहरूलाई

शक्तिशाली भएमा मात्र हो । उहाँहरू शक्तिशाली हुनु भनेको भौतिक रूपमा भन्दा शासनिक जीवनलाई लडाउने गरी शील, समाधि, करुणा, मुदिता, उपेक्षा आदि श्रमण सारूप्य गुणले परिपूर्ण हुनु हो । जसबाट गृहस्थहरूको श्रद्धा बृद्धि हुनुका साथै पापदेखि डराउने पनि हुनेछ ।

महेन्द्र महास्थविरद्वारा निर्मित महाविहारबाट धेरै भिक्षुहरूको जन्म हुनाका साथै उनीहरूले देशको धर्म, संस्कृति तथा जातीय संरक्षणमा पनि टेवा पुऱ्याएका थिए । देशमा भाषिक विकास, धार्मिक ग्रन्थको विकास, आयुर्वेद तथा वैद्य विद्याको विकासका साथै विभिन्न शास्त्रको विकास हुन सकेको पनि भिक्षुहरूबाट स्थापित परिवेणबाट नै हो ।

त्यसताका परिवेणहरूमा उत्तरमूल, दक्षिणमूल, कप्पुरमूल, महानेत्तपसादमूल, महादप्पकमूल, सेनापतिमूल, सारेगाममूल, सेलन्तर मूल आदि अष्टमहापरिवेण इतिहासमा चीर प्रसिद्ध रहेकोछ ।

तोटगमुवे विजयवा परिवेण, यरूगलतिलक परिवेण, क्यारगल पद्मावती परिवेण, वीदागम महानेत्र प्रसाद परिवेण आदि परिवेणहरू मध्ययुगमा आएर प्रसिद्ध भएका परिवेण थिए ।

इ.सं१५०५ सम्म परिवेणबाट नै स्वच्छ अध्ययन अध्यापन गरिएको थियो तापनि विदेशी आक्रमणका साथै अध्यापन पनि विनाश हुन पुग्यो । विदेशी आधिपत्यमा पोर्चुगिच, डच, अंग्रेजहरूको शासनले गर्दा स्कूल अध्यापनको शुरुवात भएको थियो ।

सुमंगल महास्थविरको प्रमुखत्वमा पुनः विद्योदय, विद्यालंकार र परमधम्म चैतीय परिवेण जस्ता अद्वितीय परिवेणको जन्म हुनुका साथै विदेशी अध्यापन क्रमका साथ साथै स्वदेशी अध्यापन क्रम पनि विकसित गर्न परिवेणले टेवा पुऱ्याएको थियो । जसले गर्दा धर्म संस्कृतिको रक्षा हुनुका साथै परिवेण, स्कूल तथा विश्वविद्यालय अध्यापन क्रममा निःशुल्क व्यवस्था हुनुका साथै छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने पनि व्यवस्था समेत श्रीलंका सरकारबाट लागू गरिएको देखिन्छ ।

श्रीलंकामा प्रत्येक शनिवार तथा आइतबार सार्वजनिक बिदा भएको हुनाले प्रत्येक विहार तथा परिवेणमा धर्म शिक्षा परियत्ति पढाउने व्यवस्था गरिएको छ भने नोकरीको लागि शैक्षिक योग्यताभन्दा पनि धर्म शिक्षा अर्थात् परियत्ति शिक्षाको योग्यता हेर्ने गरिन्छ । स्कूल, परिवेण तथा परियत्तिको लागि श्रीलंका सरकारबाट निःशुल्क पुस्तक प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । निःशुल्क शिक्षाले गर्दा श्रीलंकाली साक्षरता ८९.१ प्रतिशत रहेको छ ।

बौद्ध परिवेणको विकासले गर्दा श्रीलंका सरकारले बुद्धसम्बन्धी मन्त्रालयको छुट्टै व्यवस्था समेत गरेकोछ । शैक्षिक जागरणमा परिवेणको अहं भूमिका रहेकोले नै हालसम्म बुद्धधर्मको विकास हुनुका साथसाथै यस देशमा ६९ प्रतिशत बौद्धधर्मावलम्बी रहेका छन् ।

साभार गोरखापत्र दैनिक

सत् संगत

बुद्धरत्न शाक्य 'क'

१. प्यंगू प्रकारया असत् मित्रं

रागया मिं ज्वनाः च्याकेत वै,
तथागतं थुगु ब्रह्मदण्ड चुक्
नुगलय् क्वातुक्क तथाति सो !

३. स्थीर मखुसां मतंगु अभिमान,

हृदय बास कयाः च्वं वै,
तथागतं थुगु निदान पुखू
पलाः पतिकं लुमांकि सो !

२. प्यंगू प्रकारया सत् मित्रं,

श्रद्धा नुगः थन उलेत वै,
तथागतं थुगु प्रेम धुकू,
नुगः चाय्काः तथाति सो !

४. जीवन ग्वायेत शान्तिया लं

जीवन हनेत क्वातुगु खं
तथागतया अनुभूतिं थुगु
क्षण क्षणानिसं जन्म तरय् या सो !

जागृत गरी सही बाटोमा हिंडाउन सक्ने भिक्षुहरू शक्तिशाली भएमा मात्र हो । उहाँहरू शक्तिशाली हुनु भनेको भौतिक रूपमा भन्दा शासनिक जीवनलाई सुहाउने गरी शील, समाधि, करुणा, मुदिता, उपेक्षा आदि श्रमण सारूप्य गुणले परिपूर्ण हुनु हो । जसबाट गृहस्थहरूको श्रद्धा बृद्धि हुनुका साथै पापदेखि डराउने पनि हुनेछ ।

महेन्द्र महास्थविरद्वारा निर्मित महाविहारबाट धेरै भिक्षुहरूको जन्म हुनाका साथै उनीहरूले देशको धर्म, संस्कृति तथा जातीय संरक्षणमा पनि टेवा पुऱ्याएका थिए । देशमा भाषिक विकास, धार्मिक गन्यको विकास, आयुर्वेद तथा वैद्य विद्याको विकासका साथै विभिन्न शास्त्रको विकास हुन सकेको पनि भिक्षुहरूबाट स्थापित परिवेणबाट नै हो ।

त्यसताका परिवेणहरूमा उत्तरमूल, दक्षिणमूल, कप्पुरमूल, महानेतपसादमूल, महादप्पकमूल, सेनापतिमूल, सारेगाममूल, सेलन्तर मूल आदि अष्टमहापरिवेण इतिहासमा चीर प्रसिद्ध रहेकोछ ।

तोटगमुवे विजयवा परिवेण, यरूगलतिलक परिवेण, क्यारगल पद्मावती परिवेण, वीदागम महानेत्र प्रसाद परिवेण आदि परिवेणहरू मध्ययुगमा आएर प्रसिद्ध भएका परिवेण थिए ।

इ.स.१५०५ सम्म परिवेणबाट नै स्वच्छ अध्ययन अध्यापन गरिएको थियो तापनि विदेशी आक्रमणका साथै अध्यापन पनि विनाश हुन पुग्यो । विदेशी आधिपत्यमा पोर्चुगिच, डच, अंगेजहरूको शासनले गर्दा स्कूल अध्यापनको शुरूवात भएको थियो ।

तापनि शील समाधि प्रज्ञाले भरिपूर्ण वीर्य हिक्कडुवे श्री सुमंगल महास्थविरको प्रमुखत्वमा पुनः विद्योदय, विद्यालंकार र परमधम्म चैतीय परिवेण जस्ता अद्वितीय परिवेणको जन्म हुनुका साथै विदेशी अध्यापन क्रमका साथ साथै स्वदेशी अध्यापन क्रम पनि विकसित गर्न परिवेणले टेवा पुऱ्याएको थियो । जसले गर्दा धर्म संस्कृतिको रक्षा हुनका साथै परिवेण, स्कूल तथा विश्वविद्यालय अध्यापन क्रममा निःशुल्क व्यवस्था हुनुका साथै छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने पनि व्यवस्था समेत श्रीलंका सरकारबाट लागू गरिएको देखिन्छ ।

श्रीलंकामा प्रत्येक शनिवार तथा आइतबार सार्वजनिक बिदा भएको हुनाले प्रत्येक विहार तथा परिवेणमा धर्म शिक्षा परियत्ति पढाउने व्यवस्था गरिएको छ भने नोकरीको लागि शैक्षिक योग्यताभन्दा पनि धर्म शिक्षा अर्थात् परियत्ति शिक्षाको योग्यता हेर्ने गरिन्छ । स्कूल, परिवेण तथा परियत्तिको लागि श्रीलंका सरकारबाट निःशुल्क पुस्तक प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । निःशुल्क शिक्षाले गर्दा श्रीलंकाली साक्षरता ८९.१ प्रतिशत रहेको छ ।

बौद्ध परिवेणको विकासले गर्दा श्रीलंका सरकारले बुद्धसम्बन्धी मन्त्रालयको छुट्टै व्यवस्था समेत गरेकोछ । शैक्षिक जागरणमा परिवेणको अहं भूमिका रहेकोले नै हालसम्म बुद्धधर्मको विकास हुनुका साथसाथै यस देशमा ६९ प्रतिशत बौद्धधर्मावलम्बी रहेका छन् ।

साभार गोरखापत्र दैनिक

सत् संगत !

१. प्यंगू प्रकारया असत् मित्रं
रागया मिं ज्वनाः च्याकेत वै,
तथागतं थुगु ब्रह्मदण्ड चुकू
नुगलय् क्वातुक्क तयाति सो !

३. स्थीर मखुसां मतंगु अभिमान,
हृदय बास कयाः च्ववै,
तथागतं थुगु निदान पुखू
पलाः पतिकं लुमकि सो !

२. प्यंगू प्रकारया सत् मित्रं,
श्रद्धा नुगः थन उलेत वै,
तथागतं थुगु प्रेम धुकू,
नुगः चाय्काः तयाति सो !

४. जीवन ग्वायेत शान्तिया लै
जीवन हनेत क्वातुगु खँ
तथागतया अनुभूतिं थुगु
क्षण क्षणनिसं जन्म तरय् या सो !

दैनिक जीवनमा परियत्ति शिक्षाको प्रयोग^१

मन्दिरा महाराज
अमृत धम्म

हाम्रो देश नेपाल महामानव गौतम बुद्ध जन्मनुभएको तथा शान्तिक्षेत्र घोषित देश हो । बुद्ध र शान्ति भन्ने शब्द एक अर्काको पर्यायवाची शब्द हो भन्दा कसैको दुइमत नहोला । शिक्षा भनेको मानिसको सभ्यताको पहिचान हो । मानव जीवनको शुरुवात संग संगै शिक्षाको शुरुवात विकसित हुँदै आएर हालको २१ औं शताब्दीमा आइपुगेको छ । शिक्षाको उद्देश्य बौद्धिकतापूर्ण र विश्व बन्धुत्वको विकास गर्नु हो । यसरी दुई शब्दले बनेको शिक्षा शब्दको अर्थ त यति गहनशील र महत्त्वपूर्ण छ भने परियत्ति शिक्षाको अर्थ पनि उत्तिकै गहनशील र प्रयोगात्मक छ ।

परियत्ति शिक्षा भनेको बौद्धहरूले सर्वप्रथम प्राप्त गर्नुपर्ने शिक्षा हो । बुद्धद्वारा प्रतिपादन गर्नुभएको धर्मलाई पालन गर्ने व्यक्तिलाई बौद्ध भनिन्छ । यस परियत्ति शिक्षालाई पनि ३ भागमा विभाजन गरिएको छ ।

परियत्ति:-परियत्ति भनेको बुद्धधर्ममा बुद्धले दिनुभएको उपदेश तथा शिक्षाहरूको अध्ययन गरिने प्रारम्भिक शिक्षा हो ।

प्रतिपत्ति:-भगवान् गौतम बुद्धले देशना गर्नुभएको शिक्षालाई अध्ययन गरेर त्यसैअनुसार आचरण र पालन गर्नुलाई प्रतिपत्ति भनिन्छ ।

प्रतिवेध:-हामीले परियत्ति शिक्षाको अध्ययन गरेर त्यसलाई प्रतिपत्तिअनुसार जीवनमा प्रयोग गरेर जुन शान्ति र सुखको फल प्राप्त गर्दछौं । त्यसलाई प्रतिवेध भनिन्छ ।

हामीले परियत्ति शिक्षाको अध्ययन गरेर हेर्नुपर्ने भने भगवान् बुद्धले देशना गर्नुभएको शील, समाधि र प्रज्ञा नै सबैभन्दा अग्रस्थानमा छ । शील भनेको सदाचार हो । राम्रो आचरण हो । जसरी विभिन्न प्रकारको आभूषणले हाम्रो शरीरलाई आकर्षक बनाउँछ त्यसरी नै दैनिक जीवनमा शीलको प्रयोगले हाम्रो आचरण शुद्ध बनाउँछ । भगवान् बुद्धले भन्नुभएको "सीलेन सत्ता सुज्जन्ति" अनुसार हामीले शीललाई दैनिक जीवनमा प्रयोग गर्नुपर्ने भने यसले हाम्रो आचरण शुद्ध बनाउँछ ।

त्यसैगरी समाधि भनेको एकाग्र चित्त हो । हामीले दैनिक जीवनमा राम्रोसँग शील पालना गर्ने भने मात्र समाधि पनि प्राप्त गर्न सक्छौं । बुद्ध-प्रमुख गाथा धम्मपदको चित्तवर्गमा भनिए जस्तै जस्तो चञ्चल मनलाई हामीले शीलको प्रयोग समाधि गर्न सक्थौं भने सफलता हाम्रो हातमा हुन्छ । यदि हामीले बौद्ध परियत्ति शिक्षाको अध्ययन पनि शील पालन गरेनौं भने समाधि पनि प्राप्त गर्न सक्दैनौं समाधि गर्न सक्दैनौं भने जीवनमा सफलता प्राप्त गर्न सक्दैनौं जसले गर्दा हामीलाई दुःखमात्र हुन्छन् । परियत्ति शिक्षाअनुसार आर्यअष्टाङ्गिकमार्ग दुःख निरोधक मार्गको रूपमा रहेको छ ।

यी आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग भन्नाले सम्यक् कर्म, सम्यक् कर्म, सम्यक् आजीव, सम्यक् व्यायाम, सम्यक् स्मृति, सम्यक् समाधि, सम्यक् दृष्टि र सम्यक् ज्ञान पर्दछ । यसलाई सरल रूपमा भन्ने हो भने यथावत् बोल्नु, यथार्थत काम गर्नु, यथार्थत जीविका कमाउनु, यथार्थत उद्योग गर्नु, यथार्थत स्मरण गर्नु, यथार्थत एकाग्र गर्नु, यथार्थत हेर्नु र यथार्थत मनमा लिनु बुझिन्छ ।

त्यसैगरी परियत्ति शिक्षाको जगको रूपमा रहेको शील, समाधि र प्रज्ञामध्ये प्रज्ञा भन्नाले बुद्धिलाई बुझिन्छ । हाम्रो दैनिक जीवनमा शील पालन गरेमा त्यसबाट समाधि प्राप्त हुन्छ, यसै समाधिबाट उचित प्रज्ञा उत्पन्न हुन्छ । हाल विश्वमा अशिक्षित युगमा आएर पनि ठाउँ ठाउँमा ठूला ठूला युद्धहरू साथै बमकाण्ड भैरहेको छ । यी सबै दैनिक जीवनमा शील, समाधि र प्रज्ञाको कमिले गर्दा भैरहेको हो । प्रज्ञाले गर्दा हामीले जतिसुकै अस्वच्छ कामलाई पनि सफल बनाउन सक्छौं । उचित प्रज्ञा सफलताको कडी पनि हो । शील, समाधि र प्रज्ञा कारणले गर्दा नै प्रमादि व्यक्तिलाई पनि अस्वच्छ बनाउँछ । दैनिक जीवनमा शील, समाधि र प्रज्ञा प्रयोगले गर्दा नै हामी कुनै दोषारमा अल्झिएको पनि उचित मार्गदर्शन प्राप्त गर्न सक्छौं । जसरी हिले

^१ प्रस्तुत निबन्ध नवी अमृतानन्द गुणानुत्तरण दिवसको उपलक्ष्यमा भएको निबन्धन प्रतियोगितामा दोश्रोस्थान प्राप्त ।

पानीवाट फुलेको कमल फूल त्यससंग छुट्टिएर अलग्गै माथि उठेर फुल्दछ । त्यसरी नै हामीले दैनिक जीवनमा परियत्ति शिक्षाअनुसार शील, समाधि र प्रज्ञाको प्रयोग गर्दा राग, द्वेष, भय, इर्ष्याबाट मुक्त हुन सक्छौं । यसै शील, समाधि र प्रज्ञा दैनिक जीवनमा प्रयोगले गर्दा नै दुःख निरोधको रूपमा रहेको आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग निम्न प्रकारले प्राप्त गर्छौं ।

नेपाललाई हाम्रा राजा श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट पनि शान्तिक्षेत्र घोषणा गर्नुभई बढी भन्दा बढी राष्ट्रले यसलाई मान्यता पनि दिइसकेको छ । शान्तिक्षेत्रको रूपमा घोषणा भएता पनि शान्ति-क्षेत्रको प्रतीकको रूपमा राखिराख्नु ज्यादै जटिल छ तर हामीले परियत्ति शिक्षा अनुरूप शील, समाधि र प्रज्ञालाई दैनिक जीवनमा प्रयोग गरेर यसलाई सरल बनाउन सक्छौं । शील, समाधि र प्रज्ञाले गर्दा विद्रोहको भावनालाई निर्मूल पार्दछ जुन भावनाले संघर्षलाई जन्माउँछ । संघर्षले कलह, अशान्ति र रैरूग्डालाई जन्म दिन्छ । परियत्ति शिक्षाको अर्को महत्त्वपूर्ण पक्ष भनेको स्वतन्त्र चिन्तन पनि हो । हालको प्रगतिशील समाजमा स्वतन्त्रताको अपेक्षा सबैले गर्दछ । प्रजातन्त्रको मार्ग पनि उचित स्वतन्त्रता नै हो । यसै स्वतन्त्र चिन्तनको कारणले गर्दा नै जापान जस्तो बौद्ध मुलुक हाल विकसित देशहरूको अग्रपंक्तिमा उभिएको छ । त्यसैगरी यसै परियत्ति शिक्षालाई दैनिक जीवनमा पालना गरेर त्यसबाट प्राप्त हुने शान्ति र सत्परिणामको कारणले गर्दा होला बौद्ध धर्मलाई पनि ठूलो मान्यता दिँदै विद्रहहरूले भरिएको देशको रूपमा चिनिने संयुक्त राष्ट्र अमेरिकाले पनि हाल आएर बुद्ध जयन्तीको दिन सार्वजनिक बिदा दिने व्यवस्था गरेको छ ।

नेपाल बुद्ध जन्मेको देश हुनाको साथै शान्तिक्षेत्र भएको कारणले गर्दा नै होला वि.सं. २०१९

सालदेखि त्रिशूलीवाट श्रद्धेय भिक्षु बुद्धघोष महास्यविरले परियत्ति शिक्षाको शिक्षा दिन शुरु गर्नुभयो । आज आएर हाम्रो देशको विभिन्न स्कुल र विहारहरूमा यसको शिक्षा दिने व्यवस्था पनि भैसकेको छ र यसै-अनुसार आवश्यक पाठ्यक्रमहरू पनि जुटाइसकेको छ । यसैगरी बौद्ध देशका रूपमा चिनिने श्रीलंका, बर्मा, थाइल्याण्ड, चीन र जापानमा त यसको अध्ययनको लागि ठूला ठूला विद्यालय र विश्वविद्यालय नै खोलिएको छ ।

हानी जन्मदादेखि नै हामीले हाम्रा आमा बुवाबाट नैतिक शिक्षा प्राप्त गर्दै आउँछौं, त्यसपछि अलि ठूलो भएपछि स्कुलमा गएर शिक्षा प्राप्त गर्न थाल्छौं । यसरी प्राप्त गरेको शिक्षाले कुनै पक्षलाई मात्र सक्षम बनाउँछ । यसले गर्दा जीवन निर्वाह गर्नको लागि कुनै पेशा अंगाल्न सघाउ पुऱ्याउँछ । तर यसरी प्राप्त गरेको शिक्षाभन्दा परियत्ति शिक्षा दैनिक जीवनमा प्रयोगको लागि अति नाथि उठेको छ । परियत्ति शिक्षाको दैनिक जीवनमा प्रयोगले कुनै क्षेत्रलाई वा कुनै पेशालाई मात्र उपादेयता नदिई मानव जीवनको सार्थकता र सत्नार्गना डोऱ्याउने काम गर्छ ।

जसरी गणितशास्त्रमा ३+२ गर्दा त्यसको परिणाम जुनसुकै अवस्थामा पनि ५ हुन्छ त्यसरी नै हामीले दैनिक जीवनमा शील, समाधि र प्रज्ञा जुन परियत्ति शिक्षा अन्तर्गत पर्दछ । त्यसलाई प्रयोग गर्न सक्थौं भने जाहिले पनि जुनसुकै अवस्थामा पनि शान्तिको परिणाम प्राप्त गर्दछौं । त्यसैगरी कुनै पनि नाच्छे बिरामी हुँदा चिकित्सकले उसलाई औषधि दिन्छ तर उसले सेवन गर्दैन भने उसको रोग निको हुन सक्दैनन् । त्यसरी नै हामीले दैनिक जीवनमा परियत्ति शिक्षाको प्रयोग गर्न सक्दैनौं भने दुःखबाट मुक्त हुन सक्दैनौं । जसरी हामीलाई अरूले पिट्दा दुख्छ र औषधि सेवनले गर्दा रोगबाट मुक्त हुन्छौं । त्यसरी नै दैनिक जीवनमा परियत्ति शिक्षाको प्रयोगले गर्दा दुःखबाट मुक्त भई अरूको विश्वास पात्र बनी अरु प्रगति र उन्नतिको वाटोना अधि वहन सक्छौं । यसले गर्दा हामी सधैं उन्नति र प्रगतिको बाटोमा लाग्न सक्छौं । त्यसैले दैनिक जीवनमा परियत्ति शिक्षाको प्रयोग सबै मानवको लागि अति आवश्यक छ भन्दा कसैको दुइमत नहोला । अन्त्यमा परियत्ति शिक्षा दैनिक जीवनको लागि अति महत्त्वपूर्ण छ ।

सर्वशक्तिमान् पनि छन् । यस्तो 'सत्यतत्त्व' को परिकल्पना मानव मस्तिष्कले गरिआएको छ ।

सत्यतत्त्व

मानव स्वयं परिवर्तनको, अनित्यताको, शिकार बनेको छ । जन्म-जरा-व्याधि-मृत्युको चक्रमा, अनित्य संसारमा आफ्नो अनित्य चोलालाई दिगो राख्ने आशा र सुखको तृष्णा वा चाहना लिएर प्रतिपल अनित्यताको आगोमा दुःखले तडपूरीरहेको छ । जुन संसारमा अन्ततोगत्वा केही रहँदैन सबथोक बदलिइ रहन्छ, जुन संसारमा आफ्नो शरीर र मन लगायत सबै थोक निस्सार छ, त्यहाँ सुख पाउनु पनि कसरी ? अनि फेरि फेरि यस भवचक्र (जन्म-जरा-व्याधि-मरणयुक्त दुःखमय संसार) बाट छुटकारा पाउनु कसरी ? यस समस्यालाई समाधान गर्न संसारका मनीषी विचारकहरूले केही मार्गहरू निकालेका छन् ।

आदिकालदेखि अनन्तसम्म परस्पर अन्तर-सम्बन्धित भई चलिरहने घटनाक्रमहरूको लहर जस्को मूलाधार चलायमान शक्ति र पदार्थमात्र छन्, यस अनित्य वस्तुहरूभित्र संसारको दुःखाग्निबाट बच्न त्राण लिने केही सारयुक्त कुरा भेटिनु असंभव भएकोले र यस बाहिर पनि यथार्थ दिगो रहन केही नभएकोले अनित्य पदार्थ-शक्ति परिवर्तनको लहरहरूको निस्सारतालाई यथार्थतः बुन्ने शरीर, मस्तिष्क वा बाहिरका कुनै पनि पदार्थमा ममता वा 'मेरो पना' नराखी, सम्पूर्ण कुराहरूमा सम्पूर्ण अनित्यतामा आसक्तिरहित वा विरत बनेर चित्तको सबै क्लेशबाट मुक्त भई भवचक्रबाट मुक्त भई केवल लोक कल्याणार्थ कार्यहरू गरेर रहनु- यो यथार्थ बाटो भगवान् बुद्धले पहिल्याई आफैले अनुभव गरी हामीलाई सो बाटोमा लाने आह्वान गर्दै आफैले निरन्तर ८० वर्षसम्म सोही बाटोमा लागेर नेपालको मात्र होइन, विश्वकै एक विभूति बनेर गए यो बाटो हाम्रो सामुन्ने छ ।

परिवर्तनशील निस्सार अनित्यताभित्रको शून्यतालाई मध्यनजर राखी आफ्नो जीवनलाई सरल राखी भवचक्रबाट मुक्त भई निर्वाण यथार्थतालाई प्राप्त गरी विहरनु यो बुद्धको मार्ग हो ।

सत्यतत्त्वको विराट् स्वरूपको परिकल्पना

यस निस्सार जगत्बाट त्राण पाउन मानव मस्तिष्कले आफ्नो परिकल्पनाको आधारमा एउटा सर्वज्ञ,

सर्वव्यापी सर्वशक्तिमान सत्यतत्त्वको प्रारूप खडा गरेकाछन्, र अनित्य परिवर्तनशील विश्वको दुःखाग्निबाट मोक्ष पाउन, अनित्य संसारचक्रको परिभ्रमणबाट मुक्ति पाउन असार संसारको अनित्यता वा सारहीनताबाट विरत भई केवल त्यस सत्यतत्त्वको शरणमा जाने- यो अर्को बाटो पनि संसारका मनीषिहरूले निकालेका छन् र कत्तिले आफैले अनुभव गरी यो बाटोमा लागी अखण्ड आनन्दको अनुभूति र विश्राम पाउन आह्वान गरेका छन् । संसारलाई एउटा मिथ्या स्वप्न सरह सम्झी एकमात्र सार 'सत्यतत्त्व' वा 'विश्ववात्मा' लाई नै आफ्नो वास्तविक स्वरूप सम्झी त्यसको शरणमा जानु यो भक्तिमार्गको सार हो । मनलाई 'विश्ववात्मा' मा स्थापना गरेर संसारको कामकाजमा लाग्नु- यो कर्मयोगको सार हो र सो 'सत्यतत्त्व' 'विश्ववात्मा' लाई यथार्थमा दर्शन गर्नु ज्ञानयोगको सार हो ।

भगवान् बुद्धको चिन्तन मनन यथार्थपरक, वास्तविकवादी छ, यसमा संसारको अनित्यता, अनात्मता र दुःखको यथार्थ दर्शन छ । यसमा परिकल्पनाको कुनै गुंजाइश वा मान्यता छैन । शील-समाधि-प्रज्ञाको साधना गरी निर्वाण साक्षात्कार गर्नु र परिवर्तन-धर्मा विश्वमा शून्यतालाई देख्नु -यो बुद्धको मार्ग हो । भगवान् बुद्धले भक्तिमा होइन सम्यक् दृष्टिमा जोड लगाउनुहुन्छ, पूजाआजामा भन्दा आफ्नो चित्तलाई क्लेशरहित पार्नमा जोड दिनुहुन्छ । सर्वज्ञ सर्वव्यापी सर्वशक्तिमान् तत्त्वभन्दा परिवर्तनशील विश्वको अनित्यतालाई यथार्थमा बोध गर्नमा जोड दिनुहुन्छ ।

आजभोलिको वैज्ञानिक युगमा वैज्ञानिक अभिवृद्धि र चिन्तनद्वारा युक्त विद्वान्हरूको झुकाव बुद्धधर्ममा हुनुका प्रमुख केही कारणहरू छन्- बुद्धधर्म यथार्थपरक छ, वैज्ञानिक चिन्तनयुक्त छ र यस्मा परिवर्तनशील विश्वभन्दा परको कुनै तत्त्वको परिकल्पनालाई आधार मान्नु जरूरत छैन । बुद्धधर्म मानवतावादी धर्म हो जस्मा यथार्थता वास्तविकतालाई बुझ्ने जोड दिइएको छ र आफै क्लेशरहित भई लोकको हित र सुखको लागी आजन्म विहरन गर्ने संदेश गुंजिरहेका छ ।

घटना, सत्य र यथार्थता

डा. गणेश माली

घटना र सत्य

विश्व अनित्य छ, परिवर्तनशील छ । यहाँ कुनै पनि एकक्षणको लागी पनि उही रहदैन । अणु, परमाणुहरूदेखि लिएर, हाम्रा चारैतिरका वस्तुहरू तथा हाम्रै चित्त र शरीर पनि पलभरको लागी पनि उही रहदैन । भगवान् बुद्धले हाम्रो शरीर र मनलाई दीपशिखा (बलिरहेको वस्तीको ज्वाला) को उपमा दिनुहुन्छ । शरीर र मन कहलाइने स्नायुपुञ्ज र मस्तिष्कका प्रत्येक अणु, प्रत्येक कोष (cell) प्रतिपल बदलि रहन्छन् । कति पुराना कोषहरू भीररहन्छन् र नयाँ बनिरहन्छन्, कति नष्ट भएर गएका कोष फेरि बन्दैनन् ।

अर्को शब्दमा भन्नु भने विश्वमा सबै गतिशील छन् । चलायमान् छन्, चलिरहन्छन् । वैज्ञानिक भन्छन्—विश्वमा केवल दुई चीज छ— पदार्थ र शक्ति—जो साँचो अर्थमा छ भन्न सक्छौं अर्थात् जस्को आस्तित्व छ । वास्तवमा पदार्थ र शक्ति पनि एक आपसमा बदलि रहन्छन् अर्थात् पदार्थ र शक्ति अन्तर परिवर्तनीय छन् । यही चलायमान् पदार्थ अर्थात् शक्तिद्वारा सञ्चालित अनित्य पदार्थ अथवा अर्को अर्थमा प्रतिपल बदली पुरानाबाट नयाँ स्थितिमा आइरहने पदार्थ शक्ति नै विश्वको मूलाधारमा रहेको छ ।

यसैकारण विश्व परिवर्तनशील छ, अनित्य छ र घटनाहरूले परिपूर्ण छ, घटनानय छ । यहाँ नित्य कहिं पनि केही न केही भइने रहन्छन् अर्थात् घटनाहरू घटिरहन्छन् । यहाँ केही हुनुलाई 'घटना' भन्ने संज्ञा दिइएको छ ।

विश्वमा कहिं पनि जब घटना घट्छ त यथार्थमा घट्छ । प्रत्येक घटनाभित्र एउटा 'सत्यता' हुन्छ—एउटा वास्तविक स्थिति हुन्छ कि यसप्रकार यो घटना घट्यो, यसकारण यो घटना घट्यो, घटना अघि यस्तो थियो अब यस्तो भयो । हामी थाहा पाऔं या नपाऔं, या हामी आफ्नो इन्द्रियको सीमितताको कारण, वा अरुवाट भनिने र सुनिने कारण वा कसैले नदेखे नसुने पनि, विश्व कहिं पनि कुनै घटना घट्छ त्यसमा 'सत्यता' निहित हुन्छ त्यो वास्तविकतामा घटेको हुन्छ, त्यसमा यथार्थता हुन्छ ।

वास्तवमा विश्वका कतिपय घटना हाम्रो जानकारीमा नै आउँदैनन् र जति पनि जानकारीमा

आउँछन् भ्रमपूर्ण भएर बाँगिएर मोडिएर आउँछन्, अनि फेरि कति संसारीक घटनाहरूलाई आफ्नो स्वार्थवश व्यक्तिहरू बंग्याउँछन्, गलत रूपमा प्रस्तुत गर्छन्, जसमध्ये धेरै जसो हामी पत्याउँछौं पनि, यसकारण हामी भ्रमपूर्ण स्थितिमा अथवा अज्ञानमा वा अविद्यामा रहन्छौं यथार्थतालाई थाहा नपाउनुलाई नै अविद्या भनिन्छ ।

तर हामी भला भ्रममा रहन सक्छ स्वयं घटनभित्र सत्यता अवश्य हुन्छ । भ्रम कसरी सृजित हुन्छ त्यसको एउटा सरल उदाहरण यहाँ प्रस्तुत गरिन्छ ।

घटनाहरू सकारण घट्छन्, विना कारण होइन र घटनाको कारण कुनै घटना घट्नु अगाडिको यथार्थस्थिति वा पूर्व घटनाहरू नै हुन्छन् । फेरि वैज्ञानिक नियमअनुसार निश्चित कारणको फलस्वरूप निश्चित घटना नै घट्छ (Like causes produce like effects) जस्तै भन्नु हाइड्रोजन र अक्सीजनको संयोग दिई, गराई ताप दिएमा— पानी बन्छ, विश्वको कुनै पनि कुनामा यो नियम लागू हुन्छ । यो कार्य-कारणको नियम नै विज्ञानको मूलाधारको रूपमा रहेको छ । तर हाम्रो अज्ञानताको कारण हामीले घटनाहरूको कारणको रूपमा एउटा कल्पित अदृश्य शक्तिलाई जिम्मेवार सञ्चन्छौं । त्यस अदृश्य तत्त्वलाई जेसुकै नाम दिए पनि, त्यो वास्तवमा हाम्रो अज्ञानताको सृजना नै हुन्छ । घटनै घटनाले परिपूर्ण विश्वमा हामी एउटा बाहिरको तत्त्वलाई ल्याएर घटनालाई व्याख्या गर्छौं, शायद् वास्तविकता थाहा पाएको भए, सबै घटनाहरूलाई छर्लंग देखेको बुझेको भए यस्तो गर्नु आवश्यक हुँदैनथ्यो होला ।

विश्वका सम्पूर्ण घटनाहरूको यथार्थता वा सत्यताको ज्ञान हामीलाई छैन र कसलाई होला ? यो प्रश्न नै गलत छ, किनकि घटना परिपूर्ण यो विश्वमा घटनाहरू वाहेक अनादिदेखि अनन्तसम्म न केही थियो न केही हुनसक्छ तर मानव मस्तिष्क अत्यन्त सृजनशील छ उसले एउटा यस्तो तत्त्वको परिकल्पना गर्छ एउटा सत्य-तत्त्व— जो घटनाभित्रका समस्त सत्यताका ज्ञाता छन् जसलाई अनादिकालदेखि अनन्तसम्मका सत्यताहरूको जानकारी छ जो त्रिकालज्ञ छन्, र यसकारण सर्वव्यापी छ, जो सर्वज्ञ र सर्वव्यापी भएर विश्वका सम्पूर्ण परिवर्तनका सञ्चालक भएर

लुम्बिनीग्राम

एकैकोटिमा आएको घर योजना

लुम्बिनीको बिकासलाई टेवा पुऱ्याउने उद्देश्यले लुम्बिनी प्रा. लि. ले लुम्बिनी ग्राम परियोजना अघि सारेको छ । यो परियोजना अन्तर्गत तपाईंहरूलाई सुपथ मूल्यमा सम्पूर्ण पूर्वाधार सहितको A, B र C नामाकरण गरिएको जम्मा ५४ र सो भन्दा बढि जग्गाहरूमा बनिने दुइतल्ले घरहरू निर्माण गरी दिनेछ ।

अहिले लुम्बिनीमा आउने पर्यटक तथा धर्मावलम्बीहरूको लागि खानपिन, होटल, लज, बजार जस्ता अत्यावश्यक पूर्वाधारहरूको अभाव खटकिएको छ । यसले गर्दा लुम्बिनीमा केही दिन वसेर धार्मिक क्रियाकलाप गर्न चाहनेहरू पनि केही समय मात्र लुम्बिनीमा विताएर फर्कन बाध्य भएका छन् । त्यस्तै बुद्ध जन्मेको पवित्र भूमि लुम्बिनी स्थायीरूपले वस्न चाहने बौद्ध भिक्षुहरू पनि गृहस्थीहरूको अभावले गर्दा त्यहाँ वस्न सकिराखेका छैनन् । अतः जबसम्म लुम्बिनीमा बौद्धहरूको निरन्तर आवट जावत, स्थायी वस्ती र रहनसहन हुँदैन तबसम्म लुम्बिनीको विकास संभव छैन भन्दा अत्युक्ति नहोला । अतएवः तपाईंहरूले यस लुम्बिनीपरियोजनामा सम्मिलित हुनुभई लुम्बिनीको विकास गर्ने कार्यमा आफू पनि सहभागी हुन आक्लान गर्दछौ ।

घरको विशेषताहरूः

- पूर्वाधार ✪ घरको छेउँमा जग्गाको श्रेणी अनुसार नियोजित बाटोहरू हुनेछन् ।
- ✪ विद्युत, पानी, टेलिफोन, ढल तथा सरसफाइ व्यवस्था सुलभ ढङ्गले मिलाइनेछ ।
- सुविधाहरू ✪ स्वीमिङ्ग पुल, व्यायामशाला, बास्केटबल, टेनिस तथा ब्याडमिन्टन कोर्ट, प्राकृतिक पार्क, रेष्टुरेन्ट, सपिङ्ग आर्केड र ध्यानकक्ष तथा Morning Walk Area.
- ✪ चौविसै घण्टा तालिम प्राप्त सुरक्षा गाडिद्वारा सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ✪ गाडी पार्क गर्नको लागि निजि ठाउँको व्यवस्था

दरखास्त तथा रकम भूक्तानीः

ग्राहकले कम्पनीले तोकेअनुसार एकैचोटि पूरै वा किस्तावन्दीमा घरजग्गाको मूल्य तिनसक्नुहुनेछ । घरजग्गा बुकिङ्ग गर्न रु. १०००० सहित दरखास्त दिन सक्नुहुनेछ ।

अरु विस्तृत जानकारीको लागि हाम्रो निम्नलिखित कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोला ।

लुम्बिनी प्रा. लि.

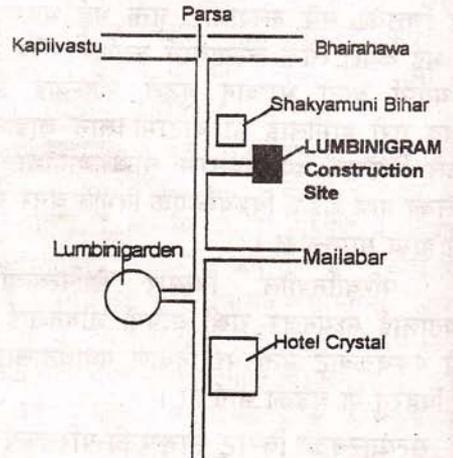
पुल्चोक, (साभा बस ग्यारेज अगाडि)

फोनः ५३९६६८, २५८३२६

फ्याक्सः ५२९५८२, ५३९६६८

इमेलः vision@wlink.com.np

परियोजनास्थलको ठाउँनक्सा

Own your home in LUMBINI

प्रतीत्यसमुत्पाद (संसार चक्र)

श्री दोलेन्द्ररत्न शास्त्र्य

संसारय दुःख दु । दुःख निरोध यायेमाल ।
थुकिया लागि दुःख गनं दयावःगु छु
दयावःगु धैगु खं सिइकेमाल । थ्व कारण
लागि प्रतीत्यसमुत्पादया सिद्धान्तयात सिइकेगु
जु । प्रतीत्यसमुत्पाद धयागु कारण-कार्य,
कारणया सिद्धान्त खः, थुकियात
फल-परम्परा नं धाइ । पाली भासं थुकियात
'प्रतीत्यसमुत्पाद' धाइ ।

'प्रतीत्यसमुत्पाद' धैगु 'कारणं यानाः' वा 'भर परयु
अले 'समुत्पाद' धैगु 'उत्पन्न जूगु' वा 'दयावःगु'
अर्थ खः । अथे जुयाः प्रतीत्यसमुत्पाद अर्थात्
प्रतीत्यसमुत्पादया संयुक्त अर्थ जुल- थ्व थ्व कारणं थ्व
उत्पन्न जूगु । थुकियात संसारचक्र, दुःखचक्र, भव-
चक्र, लोकचक्र धकाः नं अर्थ छुंयाये ज्यु ।

भगवान् बुद्धं कनाबिज्याःगु धर्मयु
प्रतीत्यसमुत्पादया विशेष महत्त्व दु । अञ्च धात्थे
धामेमाल धाःसा महत्त्व जक दुगु मखु थ्व कार्य-
कारणया सिद्धान्त लिक्पाबिल धाःसा बुद्धधर्मयु छुं नं
मखु-व्यर्थया प्रलाप जक ल्यं दइ । दुःख गनं
दयावःगु धैगु बारे बुद्धं लुइकाबिज्याःगु थ्व छगु प्रमुख
धर्म खः । संसारयु विचरण यानाच्चपिं फुक्क
सत्त्वप्राणीपिनि जीवन-मृत्युया चक्रया बारे देशना
यानाबिज्याःगु गम्भीरगु उपदेश खः ।

प्रतीत्यसमुत्पादं जीवन व मृत्युया चक्र गथे
जुयाः बनयु जुल धकाः कनाबिइ । अथे धयाः संसारया
उत्पत्ति व विनाशया बारे कनातःगु दार्शनिक सिद्धान्त
थ्व मखु ।

संसारयु खनेदयाच्चवृद्ध व्यक्ति, बस्तु हेतु-
उत्पत्त्यपाखें हे प्रभावित जुयाः दयावःगु खः । थथे जूसा
तिनि थथे जुइ, थथे मजुसा थथे जुइमखु धकाः
कनातःगुयात हे हेतु-फल परम्परा अथवा कार्य-
कारणया सिद्धान्त अथवा प्रतीत्यसमुत्पादया नियन
धकाः धाइगु खः ।

हेतु स्वंगू दोषं युक्त जुइ । व स्वंगू खः-राग,
द्वेष वा मोह । थ्व दोषयात मदयेका छुवयेगुलिइ वा
बढ्यु यायेगुलिइ सहयोग याइगु प्रत्यय खः ।

आः प्रतीत्यसमुत्पादया अनुलोम गति अर्थात्
दुःखचक्रयात छेकः अध्ययन यायेनु ।

१. अविज्जापच्चया संखारा-अविद्याया कारणं संस्कार
बनयु जुइ ।
२. संखारापच्चया विज्जाणं-संस्कारया कारणं विज्ञान
(चेतना) दइ ।
३. विज्जाणपच्चया नामरूपं-विज्ञानया कारणं चित्त व
शरीर दइ ।
४. नानरूपपच्चया सलायतनं -चित्त व शरीरया कारणं
खुगू आयतन दइ ।
५. सलायतनपच्चया फस्सो - खुगू आयतनया कारणं
स्पर्श दइ । जुइ ।
६. फस्सोपच्चया वेदना-स्पर्शया कारणं वेदना दइ ।
७. वेदनापच्चया तण्हा-वेदनाया कारणं तृष्णा दइ ।
८. तण्हापच्चया उपादान-तृष्णाया कारणं आसक्ति दइ ।
९. उपादानपच्चया भवो- उपादानया कारणं भव दइ ।
१०. भवपच्चया जाति-भवया कारणं जन्म दइ । जुइ ।
११. जातिपच्चया जरा-मरण- जन्मया कारणं जरा व
मृत्यु जुइ ।
१२. लोक-पारिदेव-दुक्ख-दोमनस्स-उपायासा सम्भवन्ति-
नापं शोक यायेगु, नुगः मछिंकेगु, ख्वयेगु इत्यादि
दुःख कष्ट सियाच्चने मालिइ ।

एवनेतस्स केवलस्स दुक्खखन्धस्स समुदयो
होति-थुक्यं थाःगाः हे मदुगु दुःखया पहाड बनयुजुइ ।

अविद्या धैगु आखः मसः मत्सू धाःगु मखु ।
अज्ञानया अवस्था वा बेहोसीया अवस्थायात धाःगु खः ।
चतुरार्यः सत्ययात मत्सूगु धाःगु खः । दृष्टि भ्रन जुयाः
सत्ययात असत्य, ठीकयात बेठीक, कुशलयात अकुशल,
सुखयात दुःख अले दुःखयात सुख धकाः यथाभूत ज्ञान
मदयुकाः चवनेगुयात अविद्या धाःगु खः ।

अविद्याया कारणं हे संस्कार (कर्म) बनयु
जुइगु खः । संस्कार धैगुलिइ फुक्क कुशल अकुशल
मनोकर्म, वचीकर्म व कायकर्म दुथ्याः । अविद्यानाप
भ्यलयुवुयाः याइगु कुशल वा अकुशल कर्मया विपाकं
यानाः न्चीपिं संसारयु ताकालतकं दुःख सियाच्चने
नालिगु खः । बुद्धपिनि व अर्हत्पिनि कर्मयात संस्कार
धाइनखु छायु धाःसा वसपोलपिसं अविद्याया हा हे
ल्यहैथना छुवये धुकल ।

संस्कारया कारणं अर्थात् थःन्हं न्हापा
यानातयागु कर्मया प्रभावं प्रतिसन्धि-विज्ञान उत्पन्न

जुड़ गुकिं शीत पुनर्जन्म बिइ । ध्व विज्ञानयात
प्रतिसन्धि छांय् धाःगु धाःसा थुकिं भूत वर्तमानयात
स्वापू तयाबिइ । ध्व हे गर्भाधान जुड़बलयसिया प्रथम
विज्ञान (चित्तधारा) बनय् जुड़ । मांया गर्भय् चनिन्ह
भूण, ध्व हे प्रतिसन्धि-विज्ञान व मांबौया शुक्र व
डिम्बनाप मिलय् जुयाः बनय् जुड़गु खः। ध्व विज्ञानय्
न्हापायागु जीवनया पूर्वकर्मया रिक्कड सञ्चय जुयाच्चनी
अले व अनुसारं व भूणं लिपा सुख दुःख भोगय् याइ ।

प्रतिसन्धि-विज्ञानया नापनापं नामरूप (चित्त
व शरीर) नं उत्पन्न जुड़ । नाम धैगु चित्त जक अले
रूप धैगु शरीर जक । अरूप भूमिइ चित्त जक उत्पन्न
जुड़गु खः। चित्तविहीनगु लोकय् रूप जक उत्पन्न जुड़गु
खः। कामलोकय् थन प्रतिसन्धि-विज्ञानया लिसें तुं
उत्पन्न जुड़गु स्वंगू स्कन्ध-वेदना, संज्ञा व संस्कारयात
इंगित यायेमाः। रूप धैगु स्वंगू इकाइया छगू समूह खः-
काय, लिंग व वत्यु । ध्व नं प्रतिसन्धि विज्ञान नापं
पूर्वकर्म अनुसारं उत्पन्न जुड़गु खः। शरीर प्यंगू धातुया
पुचः खः-१. पृथ्वी धातु २. आपो धातु ३. तेजो धातु व
४. वायु धातु । थुकियात क्रमशः चा, लः, मि व फ्य
धकाः सिइकूसां ज्यू । थुकिइ नं मेगु प्यंगू सहायक तत्त्व
मिलय् जुयाच्चंगु दु-१. वर्ण २. गन्ध ३. रस ४. ओज ।
थुकिइ नं हाकनं मेगु निगू तत्त्व मिलय् जुयाच्चंगु दु ।
१. जीवितेन्द्रिय २. काय । थन कायया अर्थ शरीरया
संवेदनशीलता खः । गुकियात प्रसाद धकाः नं धाइ ।

भूणया अवस्थाय् नामरूपया विकासया लिसें
खुगू आयतन (सलायतन) विस्तारं विकसित जुड़ । सुक्ष्म
कण समानगु व भूण लिपा विकसित जुजुं खुगू आयतन
सहितया पूर्ण मानवय् परिवर्तन जुड़गु खः। मानवरूपी
यन्त्र प्रारम्भय् तसकं साधारण थें च्वंसां लिपा विकसित
जुजुं जटिल जुड़गु खः। मेमेगु यन्त्र न्हापां जटिल थें
च्वंसां लिपा साधारण जुयावनिइ । गथे कि न्हापा
चलय् याये थाकुगु मिसिन नं लिपा पतिं छपतिंचां
चलय् याये फयावनी ।

खुगू आयतन धयागु खुगू इन्द्रिय खः गथे कि-
मिखा, न्हाय्, न्हायपं, मे, काय व मन । थुमिगु थःगु
आलम्बन व ज्या दु । मिखाया रूपरंगनाप, न्हाय्या
गन्धनाप, न्हायपंया शब्दनाप, मेया सवाःनाप, कायया
स्पर्शनाप व मनया विचार वा कल्पनानाप । ध्वहे
इन्द्रिय, आयतन व विपाकयात फस्तं (स्पर्श) स्वापू
तइगु खः।

आयतनया आलम्बननाप स्पर्श. दतघा-
वेदना उत्पन्न जुड़ । वेदना स्वंगू प्रकारया दु-
अप्रिय वा प्रियाप्रिय अथवा सौमनस्य, दौर्मनस्य
अदुःख असुख । थुकिइ नं शारीरिक दुःख व शारीरिक
सुख नापं न्यागू प्रकारया वेदना जुल । प्रियाप्रिय
वेदनायात उपेक्षा नं धाः। उपेक्षाया अर्थ समता
निगूयात नं उत्थें खनेगु खः। निर्वाण नं सुख खः-परन
सुख खः। ध्व सुखयात शारीरिक व मानसिक सुखनाप
तुलना यायेमज्यू छांय्धाःसा छुं छगू आलम्बनय् सुख
तायेगु निर्वाण-सुख मखु ।

वेदनापाखें तृष्णा उत्पन्न जुड़ । तृष्णा धैगु न
अविद्या थें खः। प्रतीत्यसमुत्पादय् तृष्णाया महत्त्वपूर्ण
भूमिका दु । तृष्णा नं स्वंगू प्रकारया दु । १. कामतृष्णा
२. भवतृष्णा व ३. विभवतृष्णा । कामतृष्णा धैगु सुख
ल्यु ल्यु ब्वाब्वां जुड़गु खः। भवतृष्णा धैगु न्हाबलें जन्म
कायेगु व सुखभोग यायेगु इच्छा खः। अले विभवतृष्णा
धैगु सुखभोग आःहे यायेगु, मेगु जन्म मनु धकाः यःयः
सनाजुइगु इच्छा खः। खुगू आयतनया थःथःगु
आलम्बननाप तृष्णा जुड़ गथे कि मिखाया रूपनाप
न्हायपंया शब्दनाप, न्हाय्या गन्धनाप, मेया रसनाप,
कायया स्पर्श पदार्थनाप व मनया कल्पनानाप ।
संसारचक्रय् दक्कसिबय् ग्यानापुगु व शक्तिशालीगु छुं
तत्त्व दुसा व खः-अविद्या व तृष्णा । छांय् धाःसा
पूर्वकर्म वर्तमान कर्मयात दयेके बिइगु अविद्यां खःसा
वर्तमान कर्म अनागत कर्मयात बुइकिगु तृष्णां खः।

तृष्णापाखें हे उपादान दइगु खः। उपादान
धयागु क्वातुगु, बल्लाःगु तृष्णा खः। तःधंगु आसक्ति
खः। तृष्णा धैगु ह्यंथाय् पति पति यानाः वस्तु खुया
काये थें खःसा उपादान धैगु तुयु जलय् वस्तुयात खंकाः
तप्यंक खुया काये थें खः । क्वातुगु आसक्ति दयाः हे
उपादान ब्वलनिगु खः। थुकिं हे सत्कायदृष्टि 'जि', 'जिगु'
व 'जितः' यात प्रश्रय बिइगु खः। उपादान प्यंगू किसिम
याइ-इन्द्रियपाखेंया आसक्ति, मिथ्यादृष्टि, अन्धविश्वास व
आत्मा दु धैगु धारणा । तृष्णायात मचिइकुन्हे
उपादानयात चिइके फइमखु ।

उपादानपाखें भव बनय् जुड़ । भवया तप्यंगु
अर्थ खः बनय् जुयाच्चनिगु । पूर्वजन्मया संस्कार हे
कर्मभव खः गुकिं शीत विभिन्न भूमिइ जन्म काःवने
मायेकाबिइगु खः। संस्कार व कामभवय् छुं पाःसा
संस्कार धैगु पूर्वकर्म खः अले कर्मभव धैगु वर्तमान

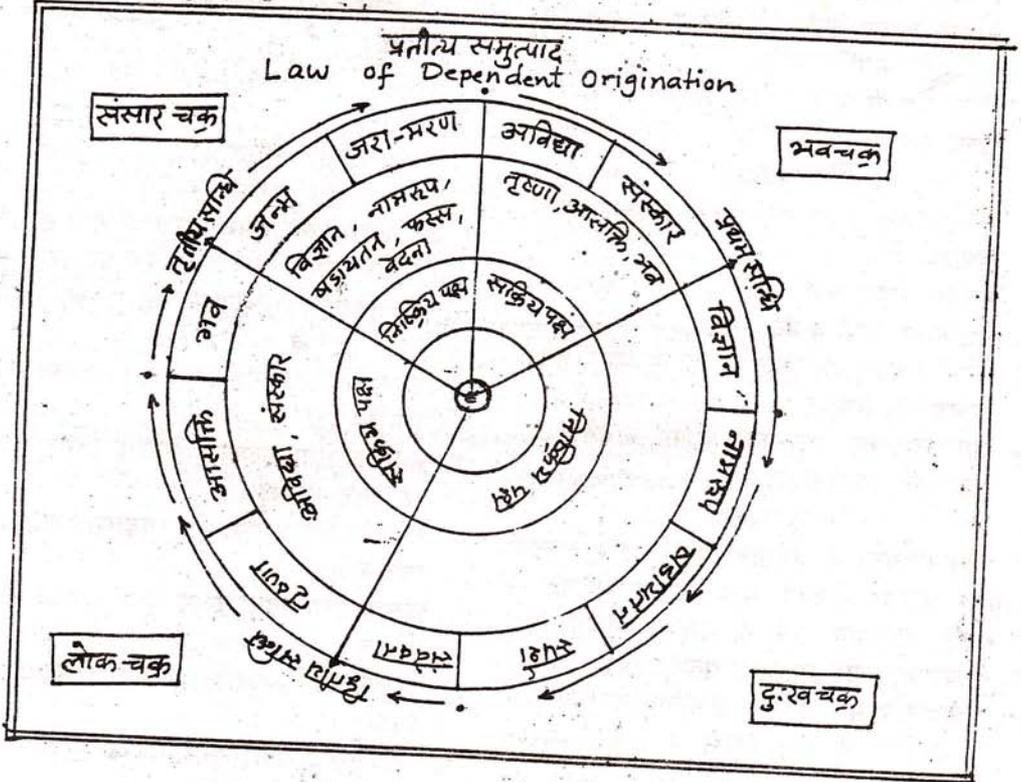
जन्मनाप स्वापू दु । निगुलिं कर्म (क्रिया) हे खः।
कर्मभवं यानाः हे अनागत जन्म कायेत प्रेरित याइगु
खः। जन्म जुइ धैगु चित्त व शरीर मिलय् जुयाः
कर्मफल भोगय् यायेत उत्पन्न जूवनिगु खः।

जन्मया कारणं हे रोग व्याधि जुइगु, बुढाबूढी
जुइ मालिगु व मृत्यु थें जाःगु अनिवार्य फल वइगु खः।
अनेक प्रकारया शारीरिक व मानसिक दुःख भोगय्
यानाः संस्कार चक्रय् चाःचाः हुलाचवने मालिगु खः।

चव्य कनावयागु प्रतीत्यसमुत्पादया
व्याख्यायात क्वय्यागु चित्रं नं बालाक प्रष्ट याइ ।

अविद्या, संस्कार, तृष्णा, उपादान व भव ध्व
न्याता न्हापाया कर्म संस्कार हेतु खः। गुकिया वर्तमान
जीवन फल खः। गथे कि-प्रतिसन्धि-विज्ञान, नामरूप,
पडायतन, स्पर्श व वेदना । अथे हे आः वर्तमान
जीवनया तृष्णा, उपादान, भव, अविद्या व संस्कार
अनागत जीवनया हेतु बनय् जुइ ।

ध्व प्रतीत्यसमुत्पाद क्रमया प्रादुर्भाव गुबलय्
निसें जुल-ध्व खँ धाये थाकु । अविद्यां प्रभावित याये
मफुगु अवस्था व ईयात खंके अःपु मजू । तर जीसं
सिल कि -अले तिति पुनर्जन्मया प्रादुर्भाव जुइमखु ।

कर्म, क्लेश व फल (वट्ट)

- संस्कार (कुशल व अकुशल) अले भव मिलय् जुयाः कर्म बनय् जुइ - २
- अविद्या, तृष्णा व उपादानयात क्लेश धाइ । - ३
- प्रतिसन्धि विज्ञान, नामरूप, पडायतन, वेदना, जन्म, जरा-मरण फुक्क विपाक (फल) खः। - ७

१२

स्वंगू सन्धि

- संस्कार व विज्ञानया बीचय् अतीत कारण व वर्तमान कार्यया सन्धि ।
- वेदना व तृष्णाया बीचय् वर्तमान कार्य व वर्तमानया हे कारणया सन्धि ।
- भव व जन्मया बीचय् वर्तमान कारण व अनागत कार्यया सन्धि ।

एवमेतस्स केवलस्स दुक्खखन्धस्स निरोधो होति-थुक्यं न्हाक्खव हे दुःखया पहाड खडा जुइमा, फुक्क दुःख न्हनावनिइ ।

दुःख गथे छु जुयाः दयावइगु अले गथे छु यात धाःसा मदयावनिगु धैगु खँ च्वय् उल्लेख जुयाच्वंगु प्रतीत्यसमुत्पादया अनुलोम प्रतिलोम गतिं क्यने धुंकल । अनुलोम (पतनोन्मुख) गतिं दुःखया सम्बर्द्धन जक यानाः श्चित संसार चक्रय् चाःचाः हुइकाः अनन्त कालतक दुःखसियाचवने मायेकाबिइ । ध्व ला दुःख चक्र जुल । दुःख समुदय जुल तर उकिया अःखः प्रतीत्यसमुत्पादया प्रतिलोम (दुःख मुक्ति उन्मुख) गतिं दुःखयात न्हंकाबिइ अले दुःख मुक्तिया अवस्था निर्वाणयात साक्षात्कार याकाबिइ । ध्व धर्मचक्र खः । च्वय् उल्लेख जूगु स्वंगु सन्धि मध्ये श्चीगु ल्हाःतिइ दुगु, श्चीसं होस तयाः प्रज्ञापूर्वकं न्हाके फइगु, दुःखचक्रं पिहांवये फइगु सन्धि, विचय्यागु खः । श्चीसं सिल-संवेदनापाखें तृष्णा पिदनी । तृष्णां ला दुःखचक्र- पाखे हे श्चित यंकीगु जुल । आः संवेदनायात प्रज्ञापूर्वकं चायेकाः राग, द्वेषया प्रतिक्रिया मयाःसे संवेदनाया यथाभूत दर्शन याये सल धाःसा

संवेदनापाखें तृष्णा छत्रं ल्हने फइमखु । छुं ई लिपा व विस्तारं निर्जरा जुयावनी अले दुःख क्षय जुइ । धयातःगु नं दु -

“सब्बे संखारा अनिच्चाति,
यदा पञ्चाय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे,
एस मग्गो विसुद्धिया ॥”

अर्थ-फुक्क संस्कार अनित्य खः । ध्वयात गुम्हेस्यां प्रज्ञां स्वइ वा खंकिइ वया दुःख क्रमशः क्षीण जुयावनी-ध्वहे विशुद्धगु मार्ग खः ।

उक्तिं संवेदनापाखें तृष्णा उत्पन्न जुइ न्हावः हे प्रज्ञा सम्बर्द्धन यानाः संवेदनायात गथे खः अथे समता तयाः अनुभूत अनुभव यायेफत धाःसा 'वेदना पच्चया तण्हा' या थासय् 'वेदनापच्चया पञ्चा' जुइ । अले ला श्चीगु धर्मचक्रं चाःहिल । श्चीगु दुःखचक्र तक्क दित । श्चीपिं दुःखं पिहां वये फत । श्चित दुःख निरोध जुल । दुःखं मुक्त जुल । निर्वाण साक्षात्कार जुल ।

प्रतीत्यसमुत्पादयात कयाः तँसा-

कर्म	१. अविद्या	अतीत हेतु	तृष्णा उपादान भव
	२. संस्कार		
हेतु	३. विज्ञान	वर्तमान फल	जन्म जरा-मरण
	४. नामरूप		
	५. षडायतन		
क्लेश	६. स्पर्श	वर्तमान हेतु	अविद्या संस्कार
	७. वेदना		
	८. तृष्णा		
फल	९. आसक्ति	अनागत फल	विज्ञान, नामरूप षडायतन, स्पर्श, वेदना
	१०. भव		
	११. जन्म		
विपाक	१२. जरा-मरण		

भूल सुधार

आनन्दभूमि वर्ष २८ अंक ५मा प्रकाशित "दैनिक जीवनमा परियत्ति शिक्षाको प्रयोग" निबन्ध नवौं अमृतानन्द गुणानुस्मरण दिवसको उपलक्षमा आयोजित निबन्ध प्रतियोगितामा प्रथम भएको कुरा अवगत गर्दछौं । साथै बौद्ध चित्र प्रतियोगितामा सान्त्वना पुरस्कार परोपकार हाईस्कूलका विद्यार्थी प्रशान्तनारायण नकमी हुनुपर्नेमा अन्यथा हुनगएकोले सच्याइएको छ ।

बौद्ध गतिविधि

बुद्धपूजा

२०५७ भाद्र ३१, आनन्दकुटी विहार -

पाँचदशकभन्दा अगाडीदेखि स्थापित आनन्दकुटी विहारमा लामो समयदेखि निरन्तर रूपमा सञ्चालन हुँदै आइरहेको बुद्धपूजा तथा धर्मदेशना कार्यक्रम यस भाद्रपूर्णिमाका दिनमा पनि सम्पन्न भयो । भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरसमक्ष शील प्रार्थना भई सम्पन्न गरिएको उक्त कार्यक्रममा भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले धर्मदेशना गर्नुभएको थियो ।

सो अवसरमा भिक्षु तथा अनगारिकाहरूलाई दानप्रदान गर्नुकासाथै सांघिक भोजन दान गरिएको थियो भने उपस्थित उपासक उपासिकाहरूलाई पनि भोजन प्रदान गर्नुभएको थियो ।

वार्षिक पुण्य तिथि मनाइयो

२०५७ आश्विन ५, काठमाडौं -

प्रजातन्त्रको आगमन पूर्वदेखि नेपाल अधिराज्यभर धार्मिक, सांस्कृतिक र राजनैतिक चेतना संगीतको माध्यमबाट ल्याउने ज्ञानमाला भजनको गुरु स्वर्गीय कान्छाबुद्धको आज वार्षिक पुण्य तिथि हो ।

यसै उपलक्ष्यमा आज उहाँको स्मृतिमा कीर्तिपुरस्थित नगर मण्डप श्रीकीर्ति विहार नगाउँ, पांगा र कीर्तिपुरका ज्ञानमाला भजनखलबाट ज्ञानमाला भजन गरिएको छ ।

ज्ञानमाला भजनको सनापनना भिक्षु सुदर्शन महास्थविरले स्व. कान्छाबुद्धको योगदानको चर्चा गर्नुभएको छ ।

नेपाल बौद्ध परियत्तिको कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न
२०५७ आश्विन ७, काठमाडौं-

बौद्ध महिलासंघ, नेपालको तत्वावधानमा नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा विकास कार्यशाला गोष्ठी भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा सम्पन्न भयो । सभापतिसमक्ष शील प्रार्थना भई सम्पन्न गरिएको उक्त कार्यशाला गोष्ठीमा तीनवटा विषयमा छलफल भएको थियो । सो छलफलबाट बौद्ध शिक्षालाई कसरी अगाडि बढाउन सकिन्छ भनी सबै सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनुभयो ।

समारोहमा विमला वज्राचार्यले स्वागत भाष्य गर्नुभएको थियो भने उद्योग तथा वाणिज्य मन्त्री रामकृष्ण ताम्राकारले बौद्ध महिला नेपाल संरक्षिकाहरू नानीहेरा कंसाकार, चिनियाँलक्ष्मी तुलाकार र दानलक्ष्मी कंसाकारहरूलाई प्रमाण-पत्र प्रदान गर्नुभएको थियो । कार्यक्रममा अनगारिका धम्मवती लोकदर्शन वज्राचार्य, प्रा. आशाराम शास्त्री आ-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गरिएको थियो भने महासचिव मीरा ज्योति कंसाकारले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको ६१ औं जन्मोत्सव
२०५७ आश्विन १२, काठमाडौं-

नयाँबानेश्वरस्थित विश्वशान्ति विहारको वार्षिकोत्सव तथा भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको ६१ औं जन्मोत्सवको उपलक्ष्यमा सप्ताहब्यापी बौद्ध केन्द्र बीच अतिरिक्त क्रियाकलाप सम्पन्न भयो ।

भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा सम्पन्न भएको उक्त क्रियाकलापमा प्रमुख अतिथिको रूपमा उद्योग तथा वाणिज्य मन्त्री रामकृष्ण ताम्राकार उपस्थित हुनुभएको थियो । सो अवसरमा विश्वशान्ति महाविहारका भिक्षु बोधिज्ञानले स्वागत भाष्य गर्नुभएको थियो भने १४ वटा बौद्ध परियत्ति शिक्षालय केन्द्रहरूले भाग लिएको उक्त अवसरमा चित्रकला, निबन्ध, वक्तृत्वकला तथा हाजिरी जवाफ प्रतियोगिताहरू सम्पन्न गरिएकोमा २६ जना परियत्ति विद्यार्थीहरूको सहभागिता रहेको थियो भने हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा प्रणिधिपूर्ण महाविहार प्रथम, अमृत बौद्ध परियत्ति शिक्षालय दोस्रो, बौद्ध समकृत विहार तेस्रो तथा विश्वशान्ति बौद्ध शिक्षालयको सान्त्वना प्राप्त गरेको थियो । सोही अवसरमा किष्कि कल्चर एकेडेमिद्वारा मञ्जुश्री, कुमारी नृत्य प्रस्तुत गरिएको उक्त अवसरमा विजयी विद्यार्थीहरूलाई मन्त्री रामकृष्ण ताम्राकारले पुरस्कार वितरण गरिएको थियो ।

प्रतियोगिताया सिरपा इनेज्या सम्पन्न
२०५७ श्रावण १५, यल-
लोटस रिसर्च सेन्टरपाखें बु.सं. २५४४ दं क्यंगु बुद्ध जयन्तीया पुनीत उपलक्ष्यय आयोजना जगु "बुद्धधम्म

उत्तीत्यसमुत्पाद" विषयक निबन्ध प्रतियोगिताया लिच्वः
नियनेगुया नापं सिरपा इनेगु ज्याऊवः रत्नाकर महाविहार
ह्वाहाःलय् जूगु छगू समारोहया दध्वी क्वचाल ।

सेन्टरया नायः प्रा. डा वज्रराज शाक्यया
सभापतित्वय् जूगु उगु समारोहस मूपाहाँ श्रद्धेय भिक्षु बुद्धघोष
महास्थविर व विशेष पाहाँ डा. नरेशमान वज्राचार्यपिनिगु
आतिथ्यय् जूगु खः। उगु समारोहस सेन्टरया व्यवस्थापक
सि.वि. वज्राचार्य लसकुस यानादिसे सेन्टरं च्छिन्दै न्हाःनिसें
बुद्धजयन्तीया उपलक्ष्यय् निबन्ध प्रतियोगिता ज्याऊवः
निरन्तर रूप न्हाकावःगु खँ कनादिल नापं धुगुसीनिसें
न्यादंतकया लागी निबन्ध प्रतियोगिताया सिरपाया नितिं साहु
ज्ञानज्योति कंसकारपाखें आर्थिक ग्वाहालि यानादिइगु खँया
जानकारी नं बियादिल ।

सेन्टरया अधिकृत मधुर शाक्य निबन्ध
प्रतियोगिताया प्रतिवेदन न्हाव्वसे न्यकादिइगु निबन्ध
प्रतियोगिताया लिच्वः कथं महेन्द्ररत्न शाक्य यल प्रथम,
पुष्परत्न शाक्य ख्वप द्वितीय व तीर्थरत्न शाक्य यें तृतीय
घोषित जूगु जुल । ख्वपया तेजरत्न शाक्य व यैया
निरनकुमार राजवंशीयात सान्त्वना सिरपा लाःगु जुल ।

उगु समारोहलय् मूपाहाँ भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरं
प्रतियोगिताय् न्हाप, ल्यू, लियाल्यू व अनं लिपाया निहासित
कथहं प्यद्रः, स्वद्रः, निद्रः व न्यासः न्यासः सिरपाया नापं
सहभागी सकलसित दसि-पौ व सेन्टरपाखें प्रकाशन जूगु
पलेस्वां पत्रिका लःल्हानाबिज्यात ।

समारोहस भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर, डा.
नरेशमान वज्राचार्य व सेन्टरया सल्लाहकार लिपि विशेषज्ञ
पं. हेमराज शाक्यपिन्सं मन्तव्य बियादिल ।

समारोहया अन्तय सभापतिया आसनं न्वासे प्रा.
डा. वज्रराज शाक्यं निबन्ध प्रतियोगितापाखें अनुसन्धानया
ज्याय् तिबः बिइगु खँ उल्लेख यानादिल नापं भविष्यय्
सहभागीपिनिगु ल्याः बढ्य जुइगु आशा व्यक्त यानादिसे
निबन्धकारपिन्सं व समारोहस उपस्थित जुयादिइपिं
सकलसित सुभाय् देखायादिल ।

लोटस रिसर्च सेन्टरपाखें बनेपाय् विविध तालिम

२०५७ भाद्र ४, बनेपा-

लोटस रिसर्च सेन्टरपाखें बुद्धधर्म व बौद्ध संस्कृति
विषयय् अध्ययन अनुसन्धान यायेगु तरीका (रिसर्च मेथोलोजि)
बारे लच्छियागु तालिम सञ्चालनया सन्दर्भय् थौं जिल्ला
परिवार नियोजन संघ, बनेपाया बैठक कक्षय् सेन्टरया अध्यक्ष
प्रा. डा. वज्रराज शाक्यया सभापतित्वय् छगू शुभारम्भ
कार्यक्रम सञ्चालन जुल ।

मुक्कं च्छिन्याह सहभागीतय्सं ब्यक्तिकाःगु उगु
तालिम कार्यक्रमय् सेन्टरया व्यवस्थापक सेन्टरयागु परिचय,

सेन्टरया स्थापनानिसें थौतक यानावःगु अध्ययन अनुसन्धान,
दुर्लभ बौद्ध ग्रन्थया अनुवाद, प्रकाशन, अनुसन्धान तालिम,
निबन्ध प्रतियोगिता आदि थी थी ज्याऊवः न्हाकावयाच्वंगु
जानकारी बिसें स्वागत भाषण यानादिल । तालिम ज्याऊवःया
प्रमुख प्रशिक्षक डा. भद्ररत्न वज्राचार्य तालिमया उद्देश्य,
पाठ्यक्रम आदि लच्छिया पाठ्यवस्तुया बारे विस्तृत चर्चा
यानादिल । सुष्क मनस्थिति कल्याण कार्यालय बनेपाया
तीर्थराज शाक्य व संस्कृति विज्ञ सभरत्न शाक्यपिन्सं तालिम
आयोजना जूगुलिं खुशि व्यक्त्यासे मन्तव्य बियादिल ।

कार्यक्रमया अन्तय प्रा.डा. वज्रराज शाक्यं
सभापतिया आसनं मन्तव्य बियादिसे छुं नं विषययागु सत्य
तथ्य खँ सिद्धकेत अध्ययन अनुसन्धान यायेगु आवश्यकता
जुयाः धुगु तालिम कार्यक्रमय् ब्यक्तिकाःपिं सकल सहभागी
प्रशिक्षकतपाखें तालिम लिपा सुक मच्वंसे बुद्धधर्म व बौद्ध
संस्कृतिया अध्ययन अनुसन्धान यानाः बौद्ध संस्कृति संरक्षण व
संवर्द्धन जुइगु ज्या जुइ धैगु विश्वास यानादिल । उगु
कार्यक्रम काभ्रे क्याम्पसया उप-प्रमुख प्रकाश शाक्यं
न्हाकादिउगु खः।

गुलाया धर्मदेशना क्वचाल

२०५७ भाद्र १४, यल-

लोटस रिसर्च सेन्टर, रत्नाकर महाविहार संरक्षण
समिति व रत्नाकर महाविहार ल्याय् पुचःया मंकाः
ग्वसालय् गुलाया पुनीत लसताय् आर्य नामसंगीतिया आधारय्
पञ्चज्ञानया बारे सैद्धान्तिक व व्यावहारिक पक्षया विषय
रत्नाकर महाविहारस च्छिन्हुतक जूगु धर्मदेशना हिंगः छगू
समारोहया दध्वी क्वचाल । बौद्ध विद्वान् द्वय भाजु सडर्मराज
वज्राचार्य व भाजु हेराकाजी वज्राचार्यपिं पाखें धर्मदेशना जूगु
खः।

अन्तिम दिं कुन्हु धर्मदेशक गुरुपिं व श्रोतागणपिं
पाखें सामूहिकरूपं नामसंगीति पाठ जूगु समापन समारोहलय्
धर्मदेशकपिं प्रति कृतज्ञता व सुभाय् देखासे उपहार, दान
प्रदान याःगु जुल । समारोहस प्रा.डा. वज्रराज शाक्य,
पं.हेमराज शाक्य, सूर्यमान वज्राचार्य, भीमरत्न शाक्य,
सिद्धिरत्न वज्राचार्य, शान्तरत्न वज्राचार्यपिसं नामसंगीतिया
उच्च दार्शनिक पक्ष, नेपालय् उकीया लोकप्रियता,
जनजीवनय् लानाच्वंगु प्रभाव आदियात कयाः मन्तव्य
बियादिल ।

आर्य नामसंगीति नांजाःगु प्रमुख बौद्ध तन्त्र खः।
भगवान्बुद्ध वज्रपाणि बोधिसत्त्वयागु अध्येषणा (अनुरोध) कथं
कनाबिज्याःगु बुद्ध वचन खः। सेन्टरया व्यवस्थापकं धन्यवाद
ज्ञापन यानादिइगु उगु समारोहया ज्याऊवः सेन्टरया मधुर
शाक्यं न्हाकादिउगु खः।

विहार गुठीको वार्षिक सभा

२०५७ आश्विन १२, काठमाडौं-

आज आनन्दकुटी विहारगुठीको २६ औं वार्षिक साधारण सभा सम्पन्न भयो । आजको यस सभामा आनन्दकुटी विहार निवासी ज्येष्ठ भिक्षु संघनायक अनिरुद्ध महास्थविरसमक्ष शील प्रार्थना भई वहाँकै सभापतित्वमा सञ्चालित उक्त वेला विहार गुठीका उपाध्यक्ष तथा आनन्दकुटी विद्यापीठका सहसंस्थापक हुच्छेबहादुर वज्राचार्यबाट स्वागत भाषण दिनुभएको थियो ।

गुठीका सदस्य-सचिव भिक्षु धर्ममूर्तिबाट वार्षिक प्रतिवेदन एवं आर्थिक प्रतिवेदन समेत प्रस्तुत गरिएको सो सभामा आजीवन सदस्यहरूबीच छलफल भई पारित गरियो । अन्तमा-उपस्थितवर्गले धन्यवाद ज्ञापन आचार्य भिक्षु कुमारकायस्थ महास्थविरबाट गर्नु भएको थियो भने अनिरुद्ध महास्थविरबाट पुण्यानुमोदन गरी सभा विसर्जन गरिएको थियो ।

आनन्दकुटी विहार गुठी, स्वयम्भू

२०५७ आषाढ मसान्तको कोषको स्थिति

	रु.		
पूजी कोष तथा दायित्व		नेपाल बैंक लि., भोटाहिटी	
आनन्दकुटी विहार गुठी साधारण कोष	२,६५८,७५१।४८	वचत हिसाब नं. ३२१०९	६७,४८९।०८
आनन्दभूमी पत्रिकाको बचत	७,१६९।७१	नेपाल बैंक लि., भोटाहिटी	
अमृत कोषको बचत	२१२,३८८।३९	वचत हिसाब नं. १७५५०	७,१६९।७१
पुस्तक कोष	८१,७७०।३६	कृषि विकास बैंक, रत्नपार्क	
जम्मा पूजी कोष तथा दायित्व	२,९६०,०७९।९४	वचत हिसाब नं. ४५४९७४	१५५,९६३।०८
सम्पत्ति तथा जायजेथा		सगुन सहकारी संस्था लि.,	
बैंकसंग मुद्दति हिसाबमा	२,६२३,२००।००	हिसाब २ घ २८।०५५	८१,७७०।३६
नेपाल बैंक लि., भोटाहिटी		जम्मा सम्पत्ति तथा जायजेथा	२,९६०,०७९।९४
वचत हिसाब नं. २९०९	२४,४८६।९०		

आनन्दकुटी विहार गुठी, स्वयम्भू

२०५७ आषाढ मसान्तमा समाप्त वर्षको

आम्दानी तथा खर्चको विवरण

आम्दानी	रु.	खर्च	रु.
व्याज आम्दानी	२६५५१६।४३	मसलन्द तथा अफिस सामान	२५०।००
चन्दा तथा सहयोग	१३७२०२।७३	पत्र पत्रिका तथा पुस्तक	३,०४६।००
दानपात्र तथा अन्य आम्दानी (चतुप्रत्यय)	६७,४८९।०८	डांक तार तथा टेलिफोन	११,३०७।००
जम्मा आम्दानी	४७०२०८।२४	लेखापरीक्षण खर्च	२,०००।००
		स्वास्थ्य उपचार	१०,२२८।००
		अन्य खर्च	१,१३६।१८
		जम्मा खर्च	३१०,७४३।०८
खर्च		वचत	१५९,४६५।०८
विहार अनुदान	७३,७००।००		
आनन्दभूमी अनुदान	४०,०००।००	कोषको स्थिति	
विहार मर्मत सम्भार	२८,९६६।००	गत वर्षको मौज्दात	२,४९९,२८६।००
पुस्तक छपाई	९०,७५०।००	यस वर्षको बचत	१५९,४६५।०८
जयन्ती तथा समारोह	१६,५१०।००	जम्मा मौज्दात पूजी कोषमा सारेको	२,६५८,७५१।०८
अतिथि सत्कार	१,८५०।००		
पारिश्रमिक	३१,०००।००		

